

Eugenijus Drobelis

**LAUKINĒS GAMTOS
GLŪDUMOSE
IN THE DEPTH OF
WILD NATURE**

LAUKINĖS GAMTOS GLŪDUMOSE / IN THE DEPTH OF WILD NATURE

Teksto autorius / Author of the text Eugenijus Drobelis

Fotografijų autoriai / Photographers: Eugenijus Drobelis ir Vytautas Knyva

Kalbos redaktorė / Lithuanian editor Rita Markulienė

Vertėja / Translated into English by Judita Gliaberzonaitė

Knyga parengta ir išleista įgyvendinant projektą „Gamtos paveldo panaudojimas ornitologinio turizmo plėtrai Dzūkijoje ir Bebros slėnyje“ Nr. LT-PL-1R-056, kurį finansuoja Europos regioninio plėtros fondas pagal *Interreg V-A* Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo per sieną programą bei projekto partneriai.

The book was prepared and published in the frame of the project “Natural Heritage – A Tool for Development of the Birdwatching Tourism in Dzukija And Biebrza Valley” No. LT-PL-1R-056, funded by the European Regional Development Fund under the INTERREG V-A Lithuania-Poland Cross Border Cooperation Programme, and project partners.

2018, Vilnius

Nuoširdžiai dėkoju Liutaurui Raudonikiui ir Mariui Karlonui už konsultacijas, patarimus ir ekspertinį vertinimą, o Justinai Liaudanskytei-Mažulei už knygos parengiamuosius darbus

Autorius

I would like to express my deep gratitude to Liutauras Raudonikis and Marius Karlonas for valuable advice and expert assessment, and to Justina Liaudanskytė-Mažulė for the preparatory work on the book.

The author

PRATARMĖ

Istorinės glūdumos ūkanose mūsų kraštas išnyra kaip beribių miškų, skaidrių upių ir ežerų, klampių pelkynų buveinė. Manoma, kad XI–XIII a. miškai plytėjo 55 proc., o pelkės ir vandens telkiniai – 23 proc. dabartinės Lietuvos teritorijos. Miškų ir pelkių reikšmė baltų genčių, o vėliau ir tautų formavimuisi yra neįkainojama. Didžiuliai neįžengiamų miškų ir pelkynų plotai apsunkino priešų skverbimąsi ir ilgus šimtmečius saugojo mūsų kraštą. Užpuolus atėjūnams ir siaučiant karų negandoms, pelkynuose buvo galima rasti saugią priebėgą ir maisto. Priešams nežinomos kūrgrindos vedė per klampynes į miško salose įrengtas slaptas gyvenvietes. Nuošaliuose raistuose ir neapžvelgiamose giriose žmonės nuo seno rinko uogas, grybus, žvejojo, medžiojo, ganė gyvulius, skobė dreves bitėms auginti. Tiktai daug vėliau, atėjūnų pasaulėžiūrai paveikus mūsų pasaulio ir gamtos suvokimą, pelkės tapo baugia, nykia, nepažinta ar net nekenčiama vietove ir buvo nusausintos, o didžiosios girios iškirstos. Liko tiktai menki lopinėliai kadaise slūgsojusių pelkynų ir ošusių girių.

Natūralūs miškai, vandenys, nepažeistos pelkės, nesukultūrintos pievos yra daugelio rūšių augalų ir gyvūnų pamėgtos buveinės. Didelėse giriose ir sunkiai įžengiamuose pelkynuose vis dar galima surasti vietų, kur klesti žmogaus veiklos beveik nesudarkytas savitas laukinės gamtos pasaulis. Dažniausiai tai sunkiai panaudojamos, žmogui nepatrauklios vietovės – užpelkėję ar ežerų ir upių slėnių stačiuose šlaituose bei griovo-

se augantys miškai, dideli pelkynai. Tokiose vietose saugiai irštvoje jauniklius veda vilkai, nepastebėtos slampinėja lūšys, o šimtamečiuose medžiuose lizdus krauna ir palikuonis užaugina ereliai. Išlikusiose natūraliose buveinėse veši išskirtinai turtinga ir savita augmenija, klesti dar nepakankamai ištirtas vabzdžių ir grybų pasaulis. Nuolat kirsdamas medynus, vos jiems sulaukus brandos, žmogus neleidžia medžiams natūraliai susenti, išdžiūti, išgriūti ir vėl iš naujo ataugti nauja karta. Per milijonus evoliucijos metų daugelis augalų, grybų ir gyvūnų prisitaikė gyventi sengirėse ir negali pritapti žmogaus tvarkomuose miškuose.

Šioje knygoje supažindinama su išlikusiomis natūraliomis laukinės gamtos salomis, supamomis urbanizuoto kraštovaizdžio, kur dar gali išvysti ypač turtingą pirmapradi gamtos pasaulį. Leidinyje apžvelgiamos Dzūkijoje ir šalimais Lenkijoje, Bebras upės slėnyje, kadaise jotvingių gyventose žemėse, esančios išskirtinės saugomos ir ornitologiniu požiūriu vertingos teritorijos. Knygos puslapiuose pabirusiose fotografijose – sustabdytos gamtos akimirkos iš Čepkelių raisto, Dainavos ir Rūdninkų girių, Žuvinto ežero apylinkių, Bebras pelkynų ir kitų vietovių. Ši knyga – tai kvietimas keliauti ir pažinti savo kraštą, kad siekis išsaugoti gamtos vertybes įgytų visiems suvokiamą prasmę.

FOREWORD

Back in ancient times, our country was home to endless forests, clear rivers, lakes, and boggy marshes. It is estimated that in the 11th-13th centuries, forests covered 55 percent, and wetlands and water bodies – 23 percent of the current territory of Lithuania. The importance of forests and swamps to the formation of the Baltic tribes, and later nations, is invaluable. The vast areas of impenetrable forests and marshes hampered the penetration of the enemy and protected our country for centuries. Swamps would provide safe refuge and food during enemy onslaught. The secret underwater causeways, *kūlgrinda*, would lead the Balts to their secret settlements perched on the forest islands. The endless forests and swamps were places where people used to pick berries and mushrooms, fish, hunt, graze cattle, and hollow trees for beehives. Only much later, when our perception of the world and nature was affected by newcomers, did the swamps become a scary, desolate, unfamiliar or even loathed place. Many of them were drained and the primeval forests cut. Only a small part of the previously vast wetlands and woods has remained.

Natural forests, water bodies, undamaged bogs, uncultivated meadows are the favorite habitats of many species of plants and animals. In large forests and impenetrable marshlands, it is still possible to find places where wildlife is almost undisturbed by human activity. In most cases, these areas are

unattractive to humans as they are difficult to manage – forests that grow on the steep slopes of lakes and river valleys as well as large wetlands. In such places, wolves safely have their cubs, the lynx travel unnoticed, and eagles make nests and have offspring in trees hundreds of years old. The flora growing in the surviving natural habitats is exceptionally rich and special, and insects and mushrooms thrive. By constantly cutting the trees as soon as they reach maturity, people prevent them from naturally ageing, dying, falling and being reborn in a new generation. During millions of years of evolution, many plants, mushrooms and animals have adapted to live in primeval forests and cannot survive in forests run by people.

This book introduces the surviving natural islands of a particularly rich primal natural world, surrounded by urbanized landscapes. The publication gives an overview of the unique and, in terms of ornithology, very valuable, preserved sites in Dzūkija and the Biebrza river valley in nearby Poland. The photographs used in the book were captured in Čepkeliai Marsh, the forests of Dainava and Rūdninkai, the surroundings of Lake Žuvintas, the wetlands by the Biebrza river and other areas. This book is an invitation to travel and get to know your country so that the goal of preserving the values of nature will acquire a meaningful sense for everyone.

**MIŠKŲ PAUNKSMĖSĖ /
IN THE SHADE OF FORESTS**

Tą kraštovaizdį, kurį dabar matome, – didžiulius laukus, juose išsibarsčiusius gojus, pasklidusius miškus ar atskiras plačiai išsidriekusias girias, – iš dalies yra suformavęs žmogus. Vidutinio klimato zonoje, kur mes gyvename, įprastai turėtų visur plytėti vientisa neapžvelgiama giria. Jeigu ne žmogaus poveikis, medžiai neaugtų tik ten, kur telkšo ežerai, teka upės ar žliugsi plynraisčiai ir smarkiai užmirkusios vietovės. Neatsitiktinai dar pirmojo tūkstantmečio pabaigoje miškai užklojo du trečdalius dabartinės Lietuvos, o XI–XIII a. girios vis dar plytėjo daugiau nei pusėje šalies teritorijos. Vėliau dirbami laukai, pievos ir ganyklos suskaldė miškus į atskirus gabalus. Neintensyvus miškų naudojimas čia išliko netgi iki XVI amžiaus. Baltų gentys garbino šventas girias, šventus medžius. Tokiose giriose buvo užginta ne tik kirsti medžius, medžioti, bet ir ten lankytis. Tačiau po Lietuvos krikšto girios prarado sakralią reikšmę ir jau niekas jų nebesaugojo nuo sunaikinimo. XX a. viduryje karų ir svetimšalių nusiaubtame krašte miškai tesiūravo vos penktadalyje šalies ploto. Jie išliko mažai apgyvendintose vietose, žemdirbystei netinkamuose plotuose, kur šlapia, slūgso nederlingi smėlynai. Todėl dabartinė miškų struktūra ir rūšinė sudėtis neatspindi kadaise ošusių girių vaizdo. Derlingose žemėse vešėję ir šalyje vyravę plačialapiai miškai buvo iškirsti, o atsivėrusios žemės panaudotos žemdirbystei.

Nūnai miškai pamažėle atkuriami ir jie driekiasi jau trečdalyje teritorijos. Senovėje ištisas girias sudarę ažuolų, uosių ir klevų medynai sunyko ir dabar užima vos 4 proc. miškų ploto. Užtat įsivyravo spygliuočiai miškai, jie sudaro daugiau negu pusę visų medynų. Dzūkijos smėlynuose ošia didžiausia Lietuvoje Dainavos giria, jos plotas – 145 tūkstančiai ha. Ši giria šliejasi prie dar dviejų didelių miškų masyvų – rytuose

susiduria su 37,5 tūkstančių ha ploto Rūdninkų giria, o vakaruose – su 27,7 tūkstančių ha ploto Kapčiamiesčio miškais. Savo ruožtu Kapčiamiesčio miškai yra sudėtinė dalis dar didesnio miškų masyvo, kurį sudaro ir Augustavo giria, o bendras šių miškų plotas – 160 tūkstančių ha. Visose šiose giriose vyrauja šilai, kurie auga ant smėlio klotų, žyminčių kadaise slūgsojusių ledynų ribą. Miškai paplitę ir abipus Bebras, vien tiktai Biežos nacionaliniame parke jie užima 15,5 tūkstančių ha ploto.

Žmogus, ūkininkaudamas miškuose, stengiasi kuo greičiau ir daugiau išauginti jam reikiamos medienos. Dėl tos priežasties ūkiniuose miškuose dideliais plotais formuojami vienerūšiai ir vienaamžiai medynai, kurie yra gan skurdūs biologinės įvairovės požiūriu. Be to, subrendę medžiai iškertami, nors biologškai jie dar galėtų augti dešimtis ar net šimtus metų. Tiktai užmirštose kertėse ar saugomose teritorijose dar galima rasti sengirų lopinėlių, gyvuojančių nuo senų senovės. Tokiose vietose susispiečia įvairių rūšių augalai, grybai ir gyvūnai, kadaise karaliavę plačiai nusidriekusiose senolėse giriose. Svarbūs ir pavieniai perbrendę medžiai, sausuoliai, kerplėšos bei virtuoliai. Tręštančiuose medžiuose susiformuoja ištisas samanų, vabzdžių ir grybų pasaulis. Biologinei įvairovei svarbios ir gaisravietės, tačiau planingame miškų ūkyje gaisrai bemat užgesinami, o gaisravietės išvalomos. Kita problema, nors ir keista, yra miškingų teritorijų visuotino užaugimo mišku žala. Pietų Lietuvoje grėsmingai mažėja gyventojų skaičius, kaimai sensta ir tuštėja, nyksta tradicinis smulkus ūkis. Savaiminiais medžiais bei krūmais apauga apleisti ariamos žemės lopinėliai, palei upes nusitęsios ganyklos bei šienaujamos pievos, ir miškas tankia siena stoja prie namų laiptų. Galima pastebėti akivaiz-

džius pokyčius, kurie vyksta ties Nemuno, Merkio, Ūlos, Grūdų, Bebras ir kitomis upėmis, kai atviros ganyklų ir šienaujamų pievų erdvės išnyksta ten užaugusių medžių lapijoje. Daugelio įsaulyje augančių augalų, šviesą mėgstančių vabzdžių, atvirai gyvenančių roplių, paukščių ar žinduolių buveinės nyksta, kartu nuskurdindamos viso krašto biologinę įvairovę. Gamtos vertybių apsaugos požiūriu miško vertė padidėja, jeigu jis pajavairintas aikštelėmis, retmėmis, natūraliomis pievomis, pelkutėmis, laukymėmis ir kitomis atviromis erdvėmis. Taip pat ištirta, kad miško pakraštyje kur kas didesnė gyvūnų rūšių įvairovė ir jų gausa, tad kuo miško pakraščio linija labiau raižyta, kuo ilgesnė pamiškė, tuo biologinė įvairovė tame miške yra vertingesnė ir gausesnė.

Pastaraisiais šimtmečiais įvykę drastiški kraštovaizdžio pakitimai, didžiųjų girių sunaikinimas ir žmogaus veiklos suintensyvėjimas turėjo pragaištingų pasekmių laukinei gamtai. Nebūtyje pradingo taurų, stumbrų ir tarpanų bandos. Mes galime tik spėlioti, kokia žala buvo padaryta smulkiajai faunai, paukščiams, nes plačialapiai miškai yra vieni turtingiausių ornitofaunos požiūriu. Tačiau, nepaisant visų praradimų, daug laukinių gyvių ir augalų vis dar įstengia giriose surasti sau saugią vietą. Miške augančių medžių rūšinė sudėtis priklauso nuo dirvožemio derlingumo ir drėgmės sąlygų. Atskirų rūšių augalai ir gyvūnai aptinkami jiems būdinguose medynuose. Šilai yra pagrindinės briedžių žiemos ganyklos, todėl šaltmečiui prispaudus ten susirenka jų bandos. Pušynuose liuksi nuo ledynmečio laikų užsilikę baltieji kiškiai. Sausuose nederlinguose šiluose tuoktuves kelia kurtiniai, laukymėse ir atvirose aikštėse burbuliuoja teterviniai, juodųjų meletų iškaluose uoksuose gyvena lututės, o aukštų pušų viršūnėse apleistose

kranklių gūžtose įsikuria sketsakaliai. Pušynų retmėse lizdus krauna lygutės, dar vadinamos miškiniais vieversiais, miškiniai kalviukai, o šalimais apsigyvena nakties slapukai lėliai. Eglynuose, jaukiuose šakų guoliuose, tįso šernai, tankmėse slapstosi lūšys, šmirinėja jerubės, o aukštai šakų pynėse lizdus slepia vištvanagiai, suopiai, vapsvaėdžiai. Plačialapiai miškai pamėgti taurių elnių ir stirnų, apgyvendinti mažųjų erelių rėksnių, juodųjų gandrų ir smulkiųjų paukščių giesmininkų. Gyvybės gausa ir įvairovė pasižymi vandens semiami juodalksnynai. Mažai nuo jų atsilieka kiti lapuočių medynai, ypač jeigu jie auga upelių, upių ar ežerų pakrantėse. Pavasarį šiose vietose negali atsiklausyti įvairiausių paukščių melodinių giesmių.

The landscape that we see – huge fields, scattered woods, small copses or widespread forests – has partly been shaped by people. In the temperate climate zone where we live, there should normally be a huge solid woodland as far as the eye can see. If not for human influence, the trees would not grow only near the lakes, rivers, marshes and other wet areas. At the end of the first millennium, forests covered as much as two thirds of current Lithuania, and still well over a half of the territory in the 11th-13th centuries. In later times, the forests were interspersed by cultivated fields, meadows and pastures. However, forests in Lithuania were not intensively used until the 16th century. To the ancient Balts, trees and forests were holy. Not only cutting trees or hunting were forbidden in the holy woods, but even going there. However, after the baptism of Lithuania, forests lost their sacred significance, and nobody protected them from destruction. In the middle of the 20th century, forests constituted just one fifth of the country that had been ravaged by wars and strangers. Woods have remained in low-populated areas, in areas unsuitable for agriculture, either too wet, or too sandy. Therefore, the current structure of the forests and the species occupying them does not reflect the image of the woods back in the old days. The broadleaf forests that used to dominate in the fertile lands of our country had been cut down, and the land that opened was used for agriculture.

The woods are slowly being recreated – now again they cover about one third of the territory. Oaks, the ash and maple trees that used to form entire forests in ancient times, only make up 4 percent of the forest area today. However, coniferous forests have become dominant, accounting for more than half of all forests. Sandy Dzūkija is home to the Dainava

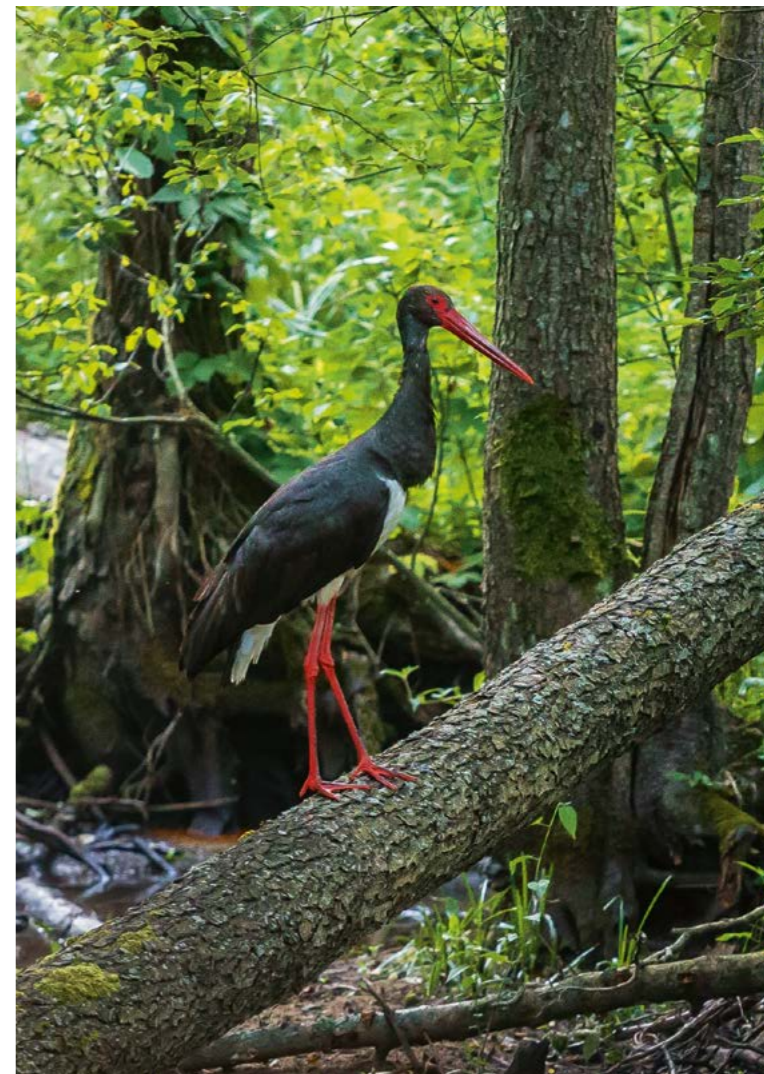
Forest which has an area of 145 thousand hectares and is the largest in Lithuania. It borders with two other large woods – with the Rūdninkai Forest (37.5 thousand ha) in the east, and the Kapčiamiestis forests of 27.7 thousand hectares in the west. In turn, the Kapčiamiestis forests are an integral part of an even larger forest massif, also containing the Augustow Forest. The total area of these forests is 160 thousand hectares. Most of these forests are predominantly pinewoods, as they grow on the sandy areas, marking the boundaries of former glaciers. Forests have spread to both sides of the Biebrza River – in Biebrza National Park alone they cover an area of 15.5 thousand hectares.

People who manage the forests strive to cultivate as many trees as soon as possible. For this reason, monoculture forests, which are poor in terms of biodiversity, tend to prevail in large wooded areas. In addition, mature trees are cut, although biologically, they could still grow for tens or even hundreds of years. Only in remote or preserved areas, can primeval forests that have survived from ancient times still be found. Various species of plants, mushrooms and animals that once ruled the widespread ancient woodland, thrive in such places. Individual overmature trees, deadwood, snags and fallen trees are equally important. They are home to a whole world of mosses, insects and fungi. Fires are also important for biodiversity, but in planned forestry, fires are extinguished right away and their sites are cleaned. Another problem, although it may seem strange, is the damage caused by the overgrowth of forest areas in the woods. In southern Lithuania, the population is declining very rapidly, the villages are aging and becoming empty and the traditional small-scale farming is disappearing.

Abandoned arable land, pastures and once-mowed meadows stretching along the rivers overgrow with trees and shrubs, and the dense wall of trees reaches up to the porches of empty houses. It is possible to notice obvious changes taking place by the Nemunas, Merkys, Ūla, Grūda, Bebras and other rivers, where open pasture and meadow areas disappear under a foliage of trees. The habitats of many light-loving plants or insects, reptiles, birds or mammals disappear, which negatively affects the biodiversity of the whole country. From the standpoint of the protection of natural values, the value of the forest increases if it is interspersed with clearings, natural meadows, swamps and other open spaces. It has also been noticed that the variety of animal species is much larger on the outskirts of the forest, so the more curved the forest line, the longer the edge of the forest, the more valuable and copious the biodiversity.

Drastic changes in the landscape, the destruction of primeval forests and the intensification of human activity have had disastrous consequences on wildlife in recent centuries. Herds of the European bison, aurochs and tarpans are no longer to be met. We can only guess the damage that has been done to small animals and birds, because broad-leaved forests are one of the richest in terms of ornithofauna. But despite all these losses, forests are the only place where the vast majority of wildlife and plants are able to find refuge. The species composition of trees depends on the fertility of the soil and moisture conditions. Individual species of plants and animals are found in certain types of forest. Pinewoods are the main pasturelands of the moose. When the weather gets cold, this is where their herds gather. The white hare left over from the Ice Age also prefer

pine forests. The dry, infertile forests are where wood grouse dance their wedding dances, black grouse gobble in the fields and clearings, boreal owls live in holes made by black woodpeckers, and on the tops of the tall pine trees, the Eurasian hobby settle down in areas abandoned by ravens. Woodlarks and the tree pipit making nests in the open spaces of pinewoods, while the secretive nocturnal European nightjar settles nearby. Wild pigs prefer cozy fir groves, the lynx are hiding among the branches, the hazel grouse lurk there too, and high-up the northern goshawk, the common buzzard and the European honey buzzard are hiding their nests. Broad-leaved woods are liked by the red deer and roe deer, inhabited by the lesser spotted eagle, black storks and small singing birds. Watery black alder groves are also characterized by an abundance and diversity of life as are forests overgrown with deciduous trees, especially if they grow near streams, rivers or lakes. In spring, these places ring with melodic songs by an amazing variety of feathered singers.

Didelių, senų ir užmirkusių girių gyventojas juodasis gandras yra atšakus ir žmogaus vengiantis sparnuotis. Nerimą kelia tuštėjantys gandrų lizdai ir nuolat mažėjantis šių paukščių skaičius.

The black stork, an inhabitant of the large wet woods tends to avoid the company of man. Empty stork nests and the steadily decreasing number of these birds are rather disconcerting.

Vandens semiami miškai yra kupini gyvybės. Tačiau žmonės, siekdami išauginti kuo daugiau medienos, tokius miškus išvagoja melioraciniais grioviais, nusausina ir taip sudarko vertingą ekosistemą.

Flooded woods are full of life. However, in order to grow as much timber as possible, humans ruin such forests with melioration ditches and drain them thus disrupting the valuable ecosystem.

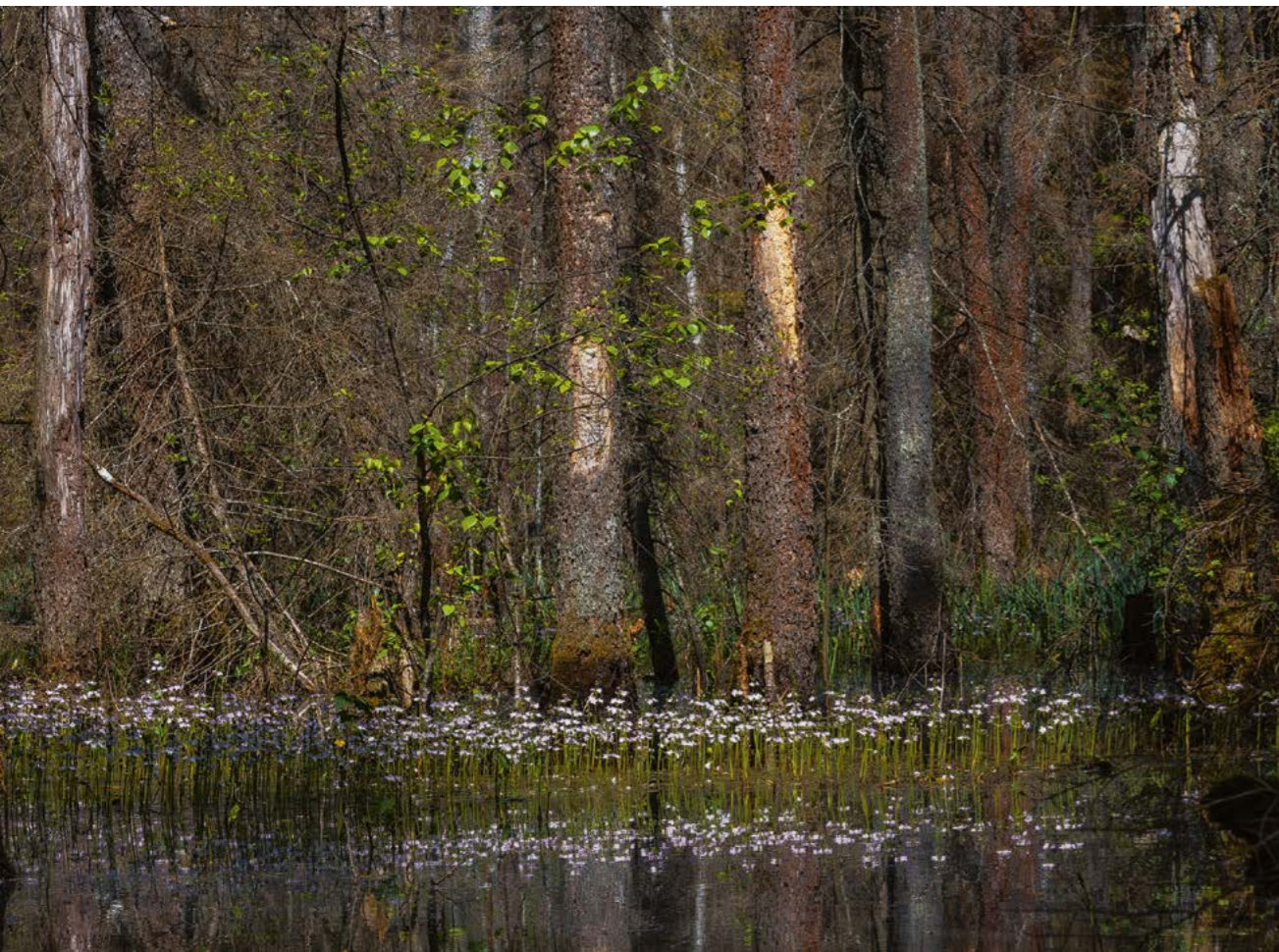

Juodojo gandro dėtyje būna 2–5 kiaušiniai, tačiau tik labai retais atvejais išauga visi penki jaunikliai. Dažniausiai gūžtoje išsistiebia trejetas gandriukų, o silpnesnieji neretai išmetami iš lizdo.

The black stork lays 2-5 eggs, but only very seldom all five young birds survive. Usually, no more than three younglings get to grow up; the weaker ones are thrown from the nest.

Tame pačiame lizde juodasis gandras gali kurtis daugelį metų. Kasmet atnaujinamas ir naujomis šakomis papildomas lizdas ilgainiui išauga į išpūdingą apie dviejų metrų pločio ir aukščio statinį.

Sometimes black storks return to the same nest for many years in a row. Every year, the nest is renewed and supplemented with new branches until it eventually grows into a spectacular building with a width of two meters.

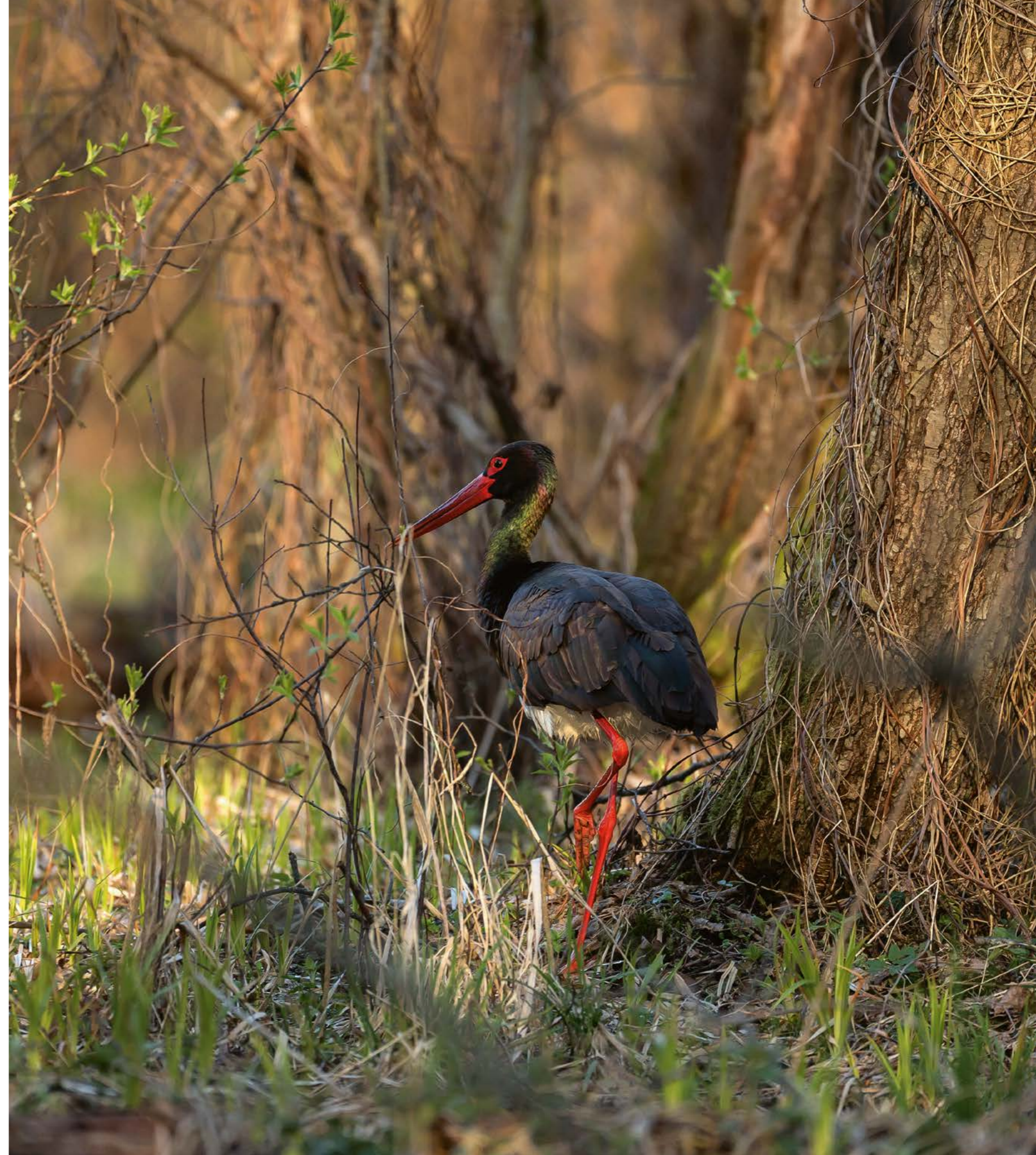

Juodojo gandro gyvenimas yra neatsiejamas nuo vandens. Užtvindyti juodalksnynai, papelkiai ir tolimos raistų salos, upeliais įraižyti ir ežerėliais blizgantys miškai yra gandro gyvenamos valdos.

The life of the black stork is inseparable from water. Flooded alder woods, swamp outskirts and bog islands, forests with winding streams and glistening lakes are the stork's natural habitat.

Juodasis gandras minta pačiais įvairiausiai gyvūnais, kuriuos tik gali užklupti. Daugiausia nučiumpa varlių, žuvų, tačiau jo racione – ir pelėnai, žalčiai, buožgalviai, tritonai, įvairūs vabzdžiai...

The black stork eats a big variety of animals, including frogs, fish, grass snakes, voles, tadpoles, tritons, various insects etc.

Mažoji erelis rūkšnio gūžtoje išauga vos vienas jauniklis. Maitinamas pelėnais, kurmiais, varlėmis, smulkiais žvirbliniais paukščiais, ropliais ir kitais gyvūnais, jis lizde užsibūna beveik du mėnesius.

The lesser spotted eagle usually raises only one youngling. Fed voles, moles, frogs, small sparrows, reptiles and other animals by its parents, it spends about two months in the nest.

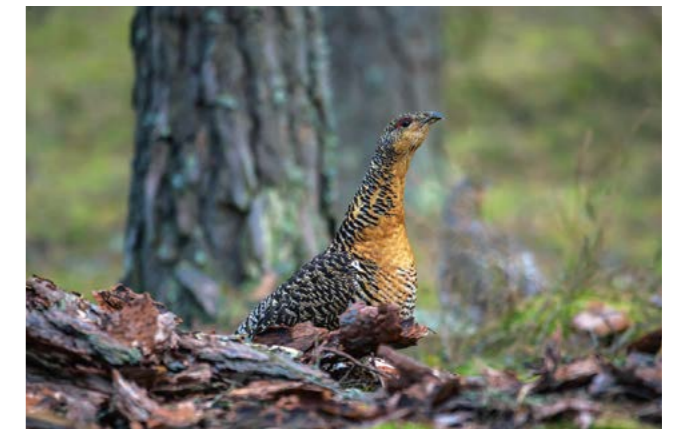

Mažasis erelis rėksnys aptinkamas visame krašte, tačiau vengia vientisų pušynų. Pamėgtos šio erelio buveinės – brandūs ir derlingi lapuočių medynai, ypač ąžuolynai, eglynai.

The lesser spotted eagle can be found all over the country, but it avoids solid pine forests. Mature and fertile deciduous forests, especially oak woods, as well as spruce groves are the favorite habitats of this eagle.

Mažasis erelis rėksnys yra lėtas ir nevikrus medžioklis, todėl grobio jis nesivaiko. Erelis aukos dažniausiai tyko tūnodamas kur nors ant medžio ar bando ją susirasti vaikštinėdamas žeme.

The lesser spotted eagle is a slow and clumsy hunter, so it does not chase its prey. The eagle normally looks out for prey while perched on a tree or tries to find it when walking on the ground.

Tuoktavių metu įsiaudrinę kurtiniai ne tik bėgioja žeme, teksti ir šnypščia, bet ir triukšmingai šokinėja į viršų. Taip jie vilioja tolėliau esančias pateles ir graso artimiausiems varžovams.

During their courtship period the birds not only run about and hiss, but also jump up and down noisily. This is done to catch the attention of females that are farther away and scare their closest rivals.

Paprastai kurtiniai tuoktuves kelia dideliuose kimininiuose raistuose, apypelkio miškuose, kur niekas jų netrikdo. Tačiau šių slaptųjų paukščių galima aptikti ir senuose sausuose šiluose.

As a rule, the wood grouse hold their weddings in large peat bogs, in forests surrounding swamps, where nobody disturbs them. However, these secretive birds can also be found in dry old pinewoods.

Kurtinių tuoktavietės gyvuoja daugelį metų. Ten paukščiai atkanka iš vakaro, o ryte, dar visiškoje tamsoje, pasigirsta pirmosios giesmės. Jos nuslopsta tik saulei aukštai palypėjus dangaus skliaute.

The wood grouse tend to hold their courtship rituals at the same place for many years. The birds come in the evening, and very early in the morning, when it's still dark, the first songs can be heard, which stop only when the sun is well above the horizon.

Kurtinys yra išpūdingas mūsų krašto paukštis, pasižymintis aristokratišku apdaru ir povyza. Galingas ir lenktas snapas jam reikalingas tvirtiems ir šiurkštiems pušų spygliams skabyti.

The wood grouse is a spectacular bird, with aristocratic plumage and posture. Its strong curved beak is used for plucking the rough pine needles.

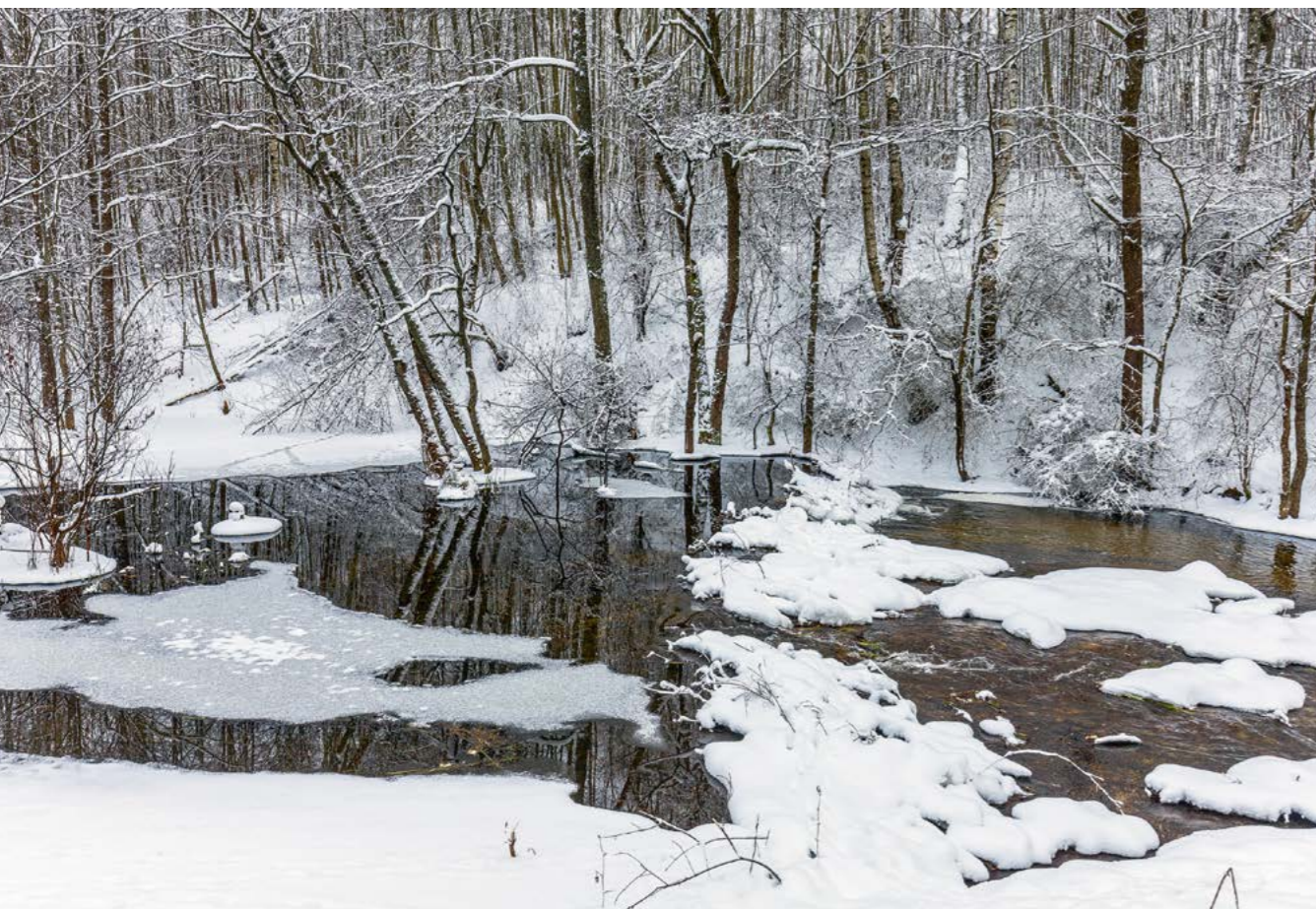

Pritykoti ir nučiupti suaugusį kurtinį lapei vargu ar pavyktų, bet ant žemės sudėtiems kiaušiniams, besislapstantiems ir dar neskraidantiems jaunikliams ši plėšrūnė yra didelė grėsmė.

It is unlikely for a grown up grouse to be caught by a fox, but this predator is a major threat to the eggs laid on the ground as well as for the younglings.

Tuoktuvių metu konkuruojantys patinai gali susigrumti aršiose kirstynėse. Tačiau kurtiniai priešininką dažniausiai atgraso karinga išvaizda, pašiauštomis plunksnomis ir riaugėjimą primenančiu garsu.

Competing males may be caught up in fierce battles. However, the wood grouse usually frighten the opponent with their belligerent look, ruffled up feathers and sounds that remind of burping.

Žiemą miškus užkloja storas sniego paklotas, todėl įvairūs gyvūnai telkiasi ties neužšalusiomis upėmis ir upeliais, kur vandenyje ir neapsnigtose pakrantėse galima susirasti maisto.

In winter, the woods are covered in thick snow, so different animals gather around non-frozen rivers and streams where food can be found in the water and on the banks.

Paprastasis suopis iš žiemojimo vietų parkanka anksti, žiemai baigiantis, todėl gimtinėje ji neretai užklumpa šaltmečio negandos. Tad neretai tenka tąsytis su krankliais dėl dvėsenos kąsnelio.

The common buzzard returns from its wintering grounds quite early, at the end of the winter, and therefore, in its homeland, it is often forced to starve due to cold weather. So from time to time they have to scuffle with ravens over an animal carcass.

Pastaraisiais dešimtmečiais jūrinis erelis plačiai paplito mūsų krašte. Čia jis aptinkamas ir speiguotą žiemą. Šaltmečiu, kai nepakanka grobio, jūrinis erelis priverstas maitintis ir maita.

In recent decades, the sea eagle has been widespread in our country. It is also found here in winter. When the weather is very cold, unable to find prey, the sea eagle is forced to eat dead animal meat.

Jūriniai ereliai yra mūsų šalyje patys stambiausi plėšrieji paukščiai, kurie neturi natūralių priešų. Jie gali medžioti ne tik vandens paukščius, žuvis, bet net ir tokius sparnuočius kaip gandas ar gervė.

The sea eagle is the biggest predatory bird in our country that does not have natural enemies. Besides water birds and fish, the sea eagle can also hunt such large birds as storks or cranes.

Tetervinių tuoktuvės prasideda priešaušriu ir vyksta brėkstant naujai dienai. Kas rytą tuoktavietyje išsirikiavusius ir aistringai burbuliuojančius tetervinus lanko kukliai pasirėdžiusios tetervos.

The black grouse begin their courtship rituals at dusk. Every morning, rows of passionately bubbling males of the black grouse are visited by the humbly looking females.

Šiltėjant klimatui, tetervinui sunku ištvirti mūsų krašte. Šių šiaurinių kraštų gyventojų sparčiai mažėja, jų paplitimo arealas nuolat traukiasi ir šie puošnūs paukščiai tampa vis didesne retenybe.

In the warming climate, it is hard for this northern bird to endure in our country. The black grouse population is rapidly decreasing, their range of habitats – constantly shrinking, and this beautiful bird – becoming more and more rare.

Bręsta konfliktas – tetervinai bando vienas kitam įkirsti snapu ar kojomis pakedenti plunksnas. Tačiau trumpi tai vieno, tai kito paukščio išpuoliai šį kartą nevirsta rimtomis peštinėmis.

The conflict is brewing – the black grouse are trying to peck or kick each other. But this time the short attacks do not develop into a serious fight.

Dar taip neseniai gervė buvo tikrai atokių pelkynų ir užlietu, sunkiai praeinamų miškų gyventoja. Nūnai ji išplito ir dabar aptinkama daugelyje šlapynių, net vidury dirbamų laukų telkšančiose balose.

Until not so long ago, the crane was an inhabitant of remote swamps and flooded, hard-to-reach forests. Recently, it has spread and is found in many wetlands, even in the middle of arable fields.

Svirbeliai yra žiemos pranašai. Vėlų rudenį jų svirpantys pulkeliai atkeliauja iš šiaurės. Paukščiai įninka lesti gličias amalų uogas, šermukšnių, kadagių vaisius, spanguoles ar užsilikusius obuolius.

The Bohemian waxwing is the herald of winter. Their flocks come from the north in late autumn. The birds eat sticky mistletoe berries, rowan-berries, juniper fruit, cranberries or apples.

Mažasis sfinksas yra vienas iš daugelio vabzdžių, kurių naktinio gyvenimo mes beveik nepastebime ir nepažįstame. Tačiau jie labai svarbūs kad ir tų pačių tamsoje atkuntančių paukščių gyvavimui.

The small elephant hawk-moth is one of the many insects whose life we know very little about. However, their significance for the survival of night-birds is enormous.

Lututė yra spygliuočių miškų gyventoja. Šios aršios medžiotojos nagų gniaužtuose gyvastį dažniausiai praranda pelės ir pelėnai, bet jos antpuolių gali patirti ir smulkieji miško paukščiai.

The boreal owl is a coniferous forest inhabitant. Except voles and mice these fierce hunters can also hunt small forest birds.

Ūgtelėję vištvanagio jaunikliai ilgam paliekami vieni. Jie kantriai tūno lizde ir laukia su grobiu grįžtančių tėvų. Šiems parskridus, paukšteliai aršiai grumsis tarpusavyje dėl teisės nučiupti gardesnę kąsnį.

The hatchlings of the northern goshawk are left alone for a long time. They are patiently sitting in the nest and waiting for their parents to return. When this happens, the little birdies will start fighting with each other for the right to get a more delicious bite.

Reta atokvėpio valandėlė vištvanagių šeimoje, kai visi kartu. Netrukus vanagėlis vėl išskris medžioti, nes tai nuolatinis jo rūpestis, o patelė pasiliks gūžtoje saugoti ir prižiūrėti mažuosius.

A rare moment of respite in a family of the northern goshawk, when all family is together. Soon the male will fly out hunting again, because finding food is his constant concern, while the mother will remain in the nest and watch over the little ones.

Ilgauodegė zylė yra puošnus sparnuotis, išsiskiriantis ilga uodega ir baltu plunksnų apdaru. Ši zylė renčia labai kruopščiai padarytus, kerpėmis ir beržų tošelėmis iškaišytus, apvalinius lizdus.

The long-tailed bushtit is a gorgeous bird with a distinctive long tail and white plumage. This bird uses lichen and birch bark to make very intricate, round nests.

Vasarą skurdžias saulės išdegintų kopų pašlaites ir nuo sausros net krebždančius kerpšilius padabina puošnūs smiltyninių gvazdikų žiedynai. Tai retas augalas, todėl tik kur ne kur aptiksi jų baltų žiedų kuokštus.

In the summer, the outskirts of sun-scorched pine forests become covered by sand pink. This is a rare plant, so you don't get to see its white flowers often.

Neįprasta kalninę arniką pamatyti augant lygumoje, nes tai būdingas Vidurio ir Vakarų Europos kalnuotų vietovių augalas. Mūsų krašte jis paplitęs pietrytinėje dalyje, kur slūgso smėlynai ir veši pušynai.

It is unusual to see arnica montana growing in the plains, as this plant is typical of the mountainous areas of Central and Western Europe. It grows in the south-eastern part of our country, rich in large sandy areas and pine forests.

Plačialapė klumpaitė yra vienas puošniausių miško augalų. Jos sodrūs ir dideli žiedynai aiškiai švyti miškų unksmėse. Dažniau auga grupėmis, iš vieno kelmo gali išaugti iki keliasdešimt žydinčių stiebų.

A lady's-slipper orchid is one of the most beautiful forest plants. Its rich and large flowers clearly stand out in the shades of the woods. They usually grow in groups where one plant can have up to a few dozen flowering stems.

Miškinė plikaplaiskė yra puošnus gegužraibinis augalas, mūsų krašte sparčiai nykstantis. Pluikaplaiskė aptinkama tikrai pietrytinės šalies dalies smėlynuose. Čia yra vakarinis jos arealo pakraštys.

Neottianthe cucullata is a beautiful orchid plant that is rapidly becoming extinct in our country. The bluish flower is found only in the sands of its south-eastern part. Here is the western edge of its habitat.

Šilinis viržis keroja visur, kur smėlis ir gausu šviesos – pušynais apaugusiose kopose, atvirose aikštėse ar plynėse. Tačiau šis augalas išigali ir drėgnuose durpynuose, aukštapelkėse.

The common heather grows wherever there's sand and lots of light – from pine-covered dunes to barren fields. However, this plant can also be found in wet peatlands and raised bogs.

Aukštoji gegūnė tarpsta papelkiuose, drėgnuose ar užmirkusiuose juodalksnynuose su eglų priemaiša, kur nuolat vėsu ir šešėliuota.

The common spotted orchid prefers dark, cool and shadowy places, such as damp or flooded black alder woods with fir trees growing here and there.

Česnakė iš kitų varlių išsiskiria puošniu apdaru ir vertikaliu akies vyzdžiu. Pavojaus ištikta ji gali paskleisti aštrų česnakų kvapą ir bemat įsirausti į miško paklotę ar purią žemę.

The garlic toad stands out from other frogs with its gorgeous costume and vertical eye pupils. In a dangerous situation, it can spread the scent of spicy garlic and quickly bury itself in the soft ground of the forest.

Svilikas priskiriamas grūdiesiems paukščiams, nors minta ir vabzdžiais. Galingu snapu storasnapis traiško skroblo, klevo, uosio, ievos, liepos, buko vaisių branduolius ir įvairių krūmų sėklas.

The hawfinch prefers seeds, but sometimes savors insects as well. With its powerful beak, the bird crushes thick kernels of the common hornbeam, maple, ash, bird cherry, linden tree, beech and various shrubs.

Kukutis pamėgęs sausuose pušynuose kiurksančius kaimus, kur šalia sodybų apstu uoksų, inkilų ar kitų užnarvių švara nepasižymintiems lizdams įrengti, o daržuose gausu kurklių prasimaitinti.

The Eurasian hoopoe likes villages surrounded by dry pine forests, where there are many tree hollows and nesting-boxes perfect for their nests, and the gardens are full of delicious mole crickets.

Daugelis kadaise į žemynines kopas supustytų smėlynų apaugo mišku ir smilčių šokis nurimo. Gyvos slenkančios kopos išliko tik tose vietovėse, kur dirvos paviršius buvo žmogaus veiklos suardytas.

Many continental sand dunes have been overgrown by forest. Live moving dunes have survived only in areas where the surface of the soil has been damaged by human activity.

Pastaraisiais dešimtmečiais sunyko žalvarnių populiacija – kadaise gausus ir įprastas sparnuotis atsidūrė prie išnykimo ribos. Pietiniame šalies pakraštyje aptinkamos vos kelios šių paukščių poros.

In the last decades, the population of the European roller has declined – the once common bird is on the brink of extinction. Only a few pairs of these birds are found on the southern outskirts of the country.

Dirvinis vieversys yra įprastas erdvių laukų ir dirvonų sparnuotis. Tačiau jį galima aptikti įsikūrusį ir šlapių aukštapelkių plynėse, didesnėse kirtavietėse, laukymėse ar skurdžiuose smėlynuose.

The Eurasian skylark is a bird that prefers fields and wild land. However, it can also be found in bogs, larger forest clearings, and barren and sandy areas.

Tik iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti, kad atviri pustomi smėlynai yra dykros be jokios gyvybės. Iš tiesų tai daugelio atviras gerai šildomas vietoves pamėgusių rūšių augalų ir gyvūnų buveinės.

Only at first sight, sand dunes seem to be desolate and bereft of any life. In fact, they are favorite habitats of many plants and animals who are fond of open and well-heated places.

Gūžtoje tupintį slepiamomis spalvomis pasirėdžiusį lėlį sunku išskirti iš aplinkos. Lėlys dažniausiai apsigyvena sausuose šiluose, tačiau jį galima aptikti ir nusausintuose durpynuose ar aukštapelkėse.

It is hard to distinguish the nightjar from the environment due to its camouflage. The bird usually inhabits dry pinewoods, but it can also be found in drained peat bogs or raised bogs.

Lėlys yra sutemų sparnuotis, todėl naktį gali išvysti jo vikrą siluetą, išgirsti pratisą kurkimą ar sparnų pliauskėjimą. Plačia gerkle jis mitriai gaudo pelėdgalvius, uodus, kitus vabzdžius ir gabena jaunikliams.

The nightjar is a night bird, so only when its dark can one see its silhouette, hear its prolonged song or the sound of its wings. With its broad mouth, it nimbly hunts owl moths, mosquitoes, and other insects and takes them to the young.

Lėlys pamėgęs kerpšilius, kur vyrauja elninės ir miškinės šiurės, auga kiti skurdžiuose dirvožemiuose įsitvirtinę augalai. Tokie miškai susiformavo kadaise pustytų žemyninių kopų masyvuose.

The nightjar is fond of pine forests, where reindeer lichen and other plants that grow well in poor soils, predominate. Such forests have formed on top of what once used to be continental sand dunes.

Mūsų krašte sausose smiltpievėse galima aptikti kelių rūšių skėrius, tarp jų ir mėlynsparnį tarkšlį. Tarkšliu jis pavadintas dėl garso, kurį skleidžia skrisdamas. Šiam tarkšliui būdingi mėlyni sparnai.

Several species of locusts, including the blue-winged grasshopper, can be found in dry sandy fields of our country. When it takes flight, the blue-winged grasshopper makes a loud crackling sound.

Paprastoji rupūžė yra mišrių ir lapuočių miškų gyventoja. Didžiąją gyvenimo dalį ji praleidžia sausumoje, tačiau atėjus tuoktuvių metui kartu su kitomis gentainėmis traukia neršti į vandens telkinius.

The common toad is a resident of mixed and deciduous forests. It spends most of its life on the ground, but lays its eggs in water.

Lygiažvynis žaltys tik iš pirmo žvilgsnio atrodo grėsmingas ir primena gyvatę. Iš tiesų tai visai nepavojingas ir labai retas Dzūkijos gyventojas, aptinkamas sausuose apypelkių šiluose.

Only at first sight does the smooth snake look dangerous. In fact, it is quite innocuous and a very rare inhabitant of Dzūkija, found in dry pinewoods surrounding the bogs.

Ūsuotis dailidė yra didelis ir įspūdingas mūsų krašto vabalas. Tai labai retas senų pušynų gyventojas, kurio lervos vystosi stuobriuose ar kelmuose ir aptinkamas tik tai pietinėje šalies dalyje.

The long-horned beetle is large and impressive. It is a very rare inhabitant of old pine forests, whose larvae develop in dry tree trunks or stumps and are found only in the southern part of the country.

Didysis blizgis mėgsta šviesą ir šilumą, todėl jis aktyvus vidurvasarį, kai skraido, poruojasi ir deda kiaušinius. Šio vabalo lervos vystosi po spygliuočių medžių žieve.

The flat-headed pine borer is a light and heat-loving beetle, so it's active in the middle of the summer when it's flying, mating and laying eggs. This beetle's larvae develops underneath the bark of coniferous trees.

Pušys galėtų augti tris ir keturis šimtus metų, bet tokių pušynų jau niekur mūsų krašte nebesurasi. Ūkiniuose miškuose jie iškertami vos tik pasiekę brandos amžių, nesulaukę ir šimto metų.

Pine trees could grow for three or four hundred years, but one can no longer find such old pine forests in our country. Nowadays pines are cut as soon as they reach maturity, before they have even reached the age of a hundred.

Grybai kartu su bakterijomis ir kai kuriais mikroorganizmais kelmus, išvirtusius medžius suskaido ir paverčia puria, derlinga dirva. Tad grybai pagausina augalams taip reikalingu maisto medžiagų.

The mushrooms, together with bacteria and some microorganisms turn tree stumps and dead trees into fertile soil. So mushrooms increase the nutrients needed for plants.

Sengirės būtinos tiems augalams, grybams ir gyvūnams, kurie per milijonus metų prisitaikė gyventi senolėse giriose. Tokio miško lopinėliai jiems yra paskutinė saugi priebėga.

Old, mature forests, windfallen trees and deadwood are very important for the survival of many species of insects and mushrooms.

Niūraus eglyno prieblandoje švyti „raguotas“ lipniojo tampriagybio vaisiakūnis. Baltais rizoidais šis grybas įsiskverbia į pūvančių spygliuočių medžių medieną, kelmus ar miško paklotę.

In the gloomy shadows of the spruce forest, the yellow staghorn is very conspicuous. With its white rhizoids the mushroom penetrates into the wood of rotting coniferous trees, tree stumps or the ground litter.

Vėsiamė ir drėgname juodalksnyne ant tįsančių medžių stuobrių kuokštais sudygo lieknos raudonsultės šalmabudės. Neatsargiai nulaužus tokį grybuką, iš jo išstrykšta rausvo skysčio lašeliai.

The bleeding fairy helmet grow on the trunks of dry trees sprawled out in the cool and humid black alder woods. If you break such a mushroom, it will bleed drops of pink liquid.

Dzūkijoje didžiuliose plotuose plytintys pušynai garsėja grybų gausa. Valgomų grybų būna tiek daug ir jų pasirinkimas toks platus, kad vietiniai gyventojai nerenka net tokių išvaizdžių paprastųjų kelmučių.

In Dzūkija, there are large areas of pine forests that are famous for the abundance of mushrooms. The variety of edible mushrooms is so big and their choice is so wide that local people do not even give such beautiful honey fungus a second look.

Plačialapiai miškai tinkamiausi įvairių rūšių gyvūnams ir augalams tarpti. Tačiau daugelį tokių trąšių ir derlingų girių žmogus jau seniai iškirto, o žemes panaudojo žemdirbystei plėtoti.

Broadleaf forests are the best habitat for various species of animals and plants. However, many such fertile woods have long been cut down and the land is used for agriculture.

Ankstyvą rudenį vakarėjančioje girioje nuskamba duslus rujojančių elnių baubimas. Šių žvėrių kriuksėjimas, stenėjimas, baubimas ir dvikovose suremtų ragų kaukšėjimas skambės per visą naktį.

On an early autumn evening, one can hear the bellowing of the rutting deer. The sounds made by these animals, including the sound of the rivals' antlers crashing against each other will be heard all night.

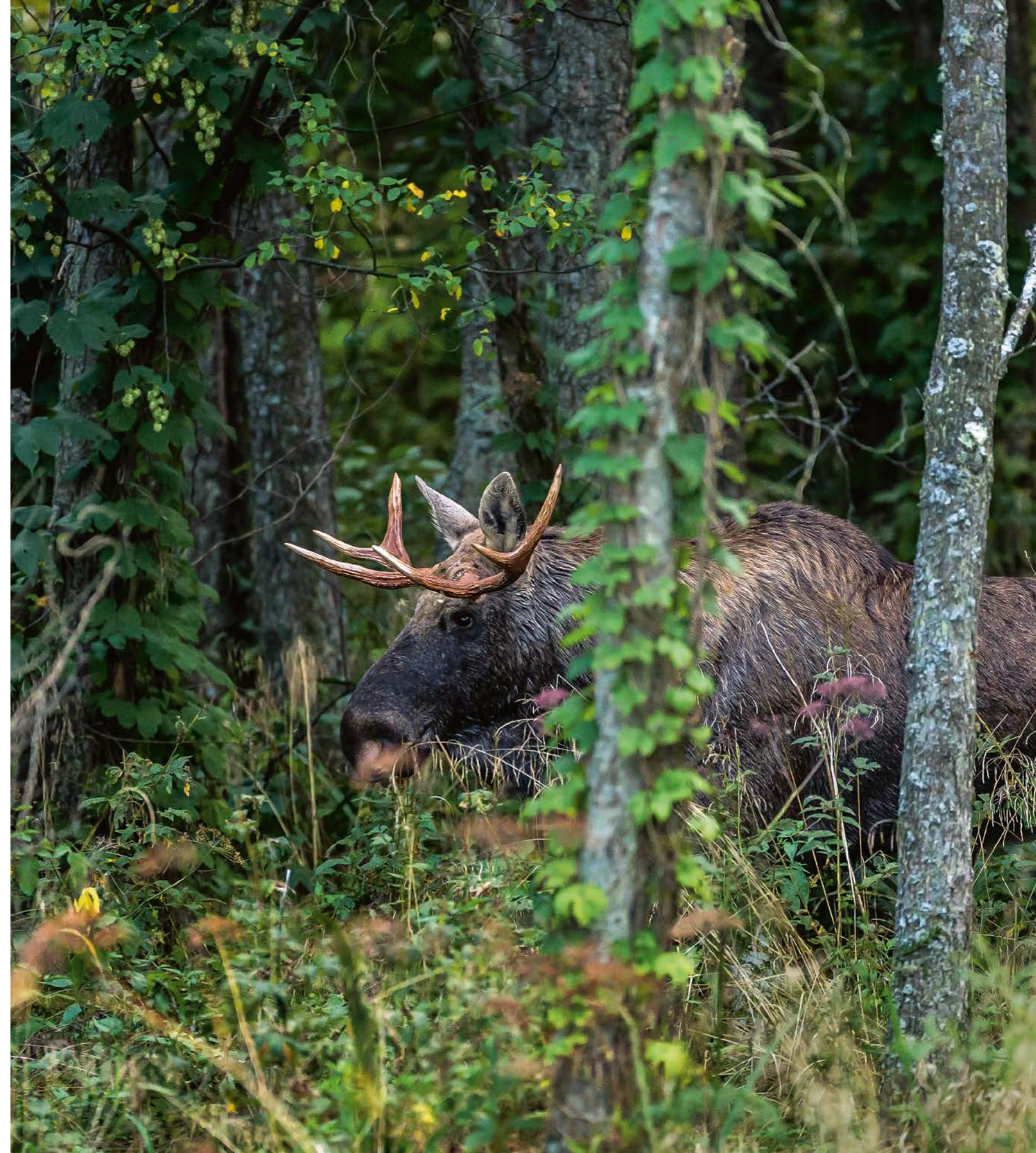

Vargu ar net didžiausia giria verta savo vardo, jeigu jos šešėliuotoje prieblandoje nešmėkšteli pilko žvėries siluetas, o nakties rimtyje nenuskamba ilgesinga ir pratisa vilko rauda.

Even the biggest of all forests would not deserve its name if in its shadowy twilight one would not get to see the silhouette of the wolf and would not hear its howl in the dark of night.

Sunaikinus kadaise giriose klaidžiojusias stumbrų ir taurų bandas, briedis pasisavino stambiausio mūsų krašto žvėries karūną. Be žmogaus, tik vilkų gauja gali įstengti sumedžioti šį stambų raguotį.

Ever since the destruction of the once wandering herds of the European bison and the auroch, the moose has been titled the largest wild animal in our country. Apart from man, only a pack of wolves is able to hunt this big animal.

Pilkoji meleta nepajėgia išskobti uoksų kietuose ir tvirtuose spygliuočių medžiuose, todėl dažniau aptinkama ten, kur auga daug lapuočių. Ji pamėgusi pelkynuose pabirusias mišku apaugusias salas.

The gray-headed woodpecker cannot make hollows in hard coniferous trees, therefore it is more commonly found in places where deciduous trees grow. It loves the overgrown islands of the wetlands.

Didžiajam apuokui retas kuris kitas sparnuotis gali prilygti stoto didingumu ir išvaizdos grėsmingu. Tai tikras sutemų valdovas, lemiantis naktį besislapančių savo aukų likimus.

No other bird can really match the majestic and threatening appearance of the Eurasian eagle-owl. This is the true ruler of the dark, which determines the fate of its victims at night.

Kadise mūsų krašte perėti paliovės kilnūs erelis vėl vis dažniau čia aptinkamas. Šių kilnių paukščių populiacija palengva atsikuria, tad laukiame jų grįžtančių į didžiuosius šalies pelkynus.

The golden eagle stopped nesting in Lithuania long ago, but it has again become quite common here. The population of these noble birds is slowly but steadily increasing, so we hope they will soon return to the big bogs of our country.

Dalis retų ir baikščių paukščių negali pritapti žmogaus pertvarkomame kraštovaizdyje. Draustinės nelankomos ir nekertamos girios yra ta vieta, kur gali įsikurti žmogaus vengiantys paukščiai.

Some rare and fearful birds cannot adapt to the landscape redeveloped by man. Forests that are nature reserves and thus are not visited or managed by man are the only place where birds who avoid humans can find refuge.

**PELKYNŲ TYRUOSE /
IN THE WILDERNESS OF SWAMPS**

Pietinėje Lietuvos dalyje ir Bebros slėnyje plyti dideli pelkynai. Jiems priskiriama didžiausia Lietuvoje 5 858 ha Čepkelių aukštapelkė, didžiausias šalyje 6 847 ha Žuvinto pelkinis masyvas ir 25 494 ha pelkynų Bebros slėnyje. Šių šlapžemių pagrindu įsteigtos gamtinių požiūriu unikalios saugomos teritorijos: didžiausias Lietuvoje 11 227 ha ploto Čepkelių valstybinis gamtinis rezervatas, 18 490 ha ploto Žuvinto biosferos rezervatas, didžiausias Lenkijoje 59 223 ha ploto Biebžos nacionalinis parkas.

Išlikusios natūralios pelkės yra mažiausiai žmogaus veiklos paveiktos vietovės. Užmirkusios, sunkiai įžengiamos teritorijos retai lankomos žmonių, jos netinkamos žemdirbystei, sunkiai pritaikomos miškų naudojimui. Neatsitiktinai jos vadinamos laukinės gamtos oazėmis. Pelkės pasižymi didele buveinių įvairove, kuri savo ruožtu lemia augalų, grybų ir gyvūnų įvairovę. Įvairių tipų pelkynuose, apypelkyje ir raistuose išsibarsčiusiose mišku apaugusiose salose veši augmenija, kuri išsiskiria savitą ir saugomų rūšių gausa. Pelkės yra saugū priebėga žmogaus vengiantiems ir nuo jo besilapstantiems gyvūnams. Pelkėse ir apypelkio miškuose saugias vietas slapstyti ir auginti jaunikius suranda vilkų ir lūšių šeimos, rujoja ir jaunikius veda briedžiai, purvo voniose drybso šernai. Nuošalūs pelkynai yra išskirtinai svarbūs baikšties ir retiems sparnuočiams, kurie nepakenčia žmogaus artumo ir jo sudarkytos aplinkos. Pelkynai būtini gyvatėdžių, kilniųjų erelių, didžiųjų erelių rėksnių išlikimui. Pelkėse veši sunkiai įžengiami, kirvio nematę miškai, kuriuose gausu senolių medžių, trūnijančių stuobrių, sausuolių, tinkamų gyventi įvairių rūšių geniams. Tai labai svarbios buveinės kurtiniams, tetervinams, gervėms, juodiesiems gandrams, balinėms pelėdoms, kai kuriems tilvikiniams paukščiams ir daugeliui kitų sparnuočių.

Pelkėmis įprasta vadinti užmirkusias vietas, kuriose slūgso storesnis kaip 30 cm ne iki galo susiskaidžiusių pelkinių augalų sluoksnis, vadinamas durpėmis. Tai sąlyginė sąvoka, nes ir seklesnį durpių sluoksnį turinčios vietovės būna užmirkusios, pelkėtos. Durpės susiformuoja dėl nuolatinio drėgmės pertekliaus ir oro stygiaus, nes tokiomis sąlygomis apmirę augalai negali visiškai suirti. Durpės persigėrusios vandeniū, nes tik 10 proc. jų masės sudaro sausas substratas, o likę 90 proc. yra vanduo. Tad pelkių formavimąsi lemia drėgmės perteklius ir savita pelkėtų vietovių augmenija, prisitaikiusi augti drėgmėje. Pelkėdara vyksta žemiausiose reljefo vietose, plotuose, kur negiliai slūgso gruntiniai vandenys ar yra vandeniū nelaidus podirvis. Tam, kad susiformuotų durpės ir vietovė užpelkėtų, būtini augalai. Tokie pelkiniai augalai vadinami durpojais. Jie priversti augti maisto stygiaus, nuolatinio vandens pertekliaus ir deguonies stokos sąlygomis. Tai labai apsunkina ir sulėtina augalų vystymąsi. Augalų augimo sąlygas pablogina ir pelkėse susiformavęs savitas mikroklimatas. Durpės yra blogas šilumos laidininkas, todėl pavasarį ilgai išsilaiko įšalas ir augalų vegetacija prasideda vėliau. Tas pats veiksnyas vasarą lemia didelį temperatūrų skirtumą durpių paviršiuje ir gelmėje. Pelkių vanduo yra rūgštus, daug kenksmingų cheminių junginių, tad augalai priversti saikingai jį siurbti ir kentėti savitą troškulį.

Pagal pelkinių augalų mitybos sąlygas ir vietovės augmeniją skiriamos žemapelkės, aukštapelkės ir tarpinės pelkės. Žemapelkių paviršius lygus ar net nežymiai įlinkęs. Jos formuojasi ežerų ir upių slėniuose, žemumose, kur aukštas gruntinis vanduo, žliugsi paviršinis vanduo, o pati vietovė dažnai semiam per pavasarinis ir rudeninius potvynius. Netgi vasarą tokios klampynės yra sunkiai praeinamos. Žemapelkėse geros sąlygos tarpti augalams, nes paviršinis vanduo

gausiai prisotintas ištirpusių mineralinių medžiagų. Žemapelkių augmenija labai vešli – želia juodalksniai, beržai ir karklai, tankius sąžalynus suformuoja nendrės, viksvos, asiūkliai, puplaiškiai. Pavasarį atviros žemapelkės pasidabina išpūdingų orchidėjų žiedynais – gegūnių, gegužraibių, skiautalūpių. Pamažėle kaupiantis durpėms, paviršiuje augantys augalai vis labiau atskiriami nuo mineralinėmis medžiagomis prisotintų paviršinio vandens klodų ir jų mitybos sąlygos pablogėja. Pelkė pereina į kitą vystymosi stadiją ir virsta tarpine pelke. Jai dar būdingi kai kurie išlikę žemapelkių augalai, bet vis labiau įsigali aukštapelkių augmenija – ištisą paklotą suformuoja kiminai, želia spanguolės, liūnsargės, švyliai. Aukštapelkė maitinama tik tai atmosferiniais krituliais ir yra visiškai priklausoma nuo iškrentančio lietaus ar sniego kiekio, nuo tvyrančių rūkų. Aukštapelkėje mitybos sąlygos yra ypač prastos, tad čia gali augti tik prie ekstremalių sąlygų prisitaikę augalai. Aukštapelkes ištisiniu paklotu užkloja kiminai, gausiai želia kupstiniai švyliai, saidros, daug įvairių krūmokšnių – spanguolių, vaivorų, gailių, balažolių, viržių, varnauogių, bareinių, tekšių. Dideliuose aukštapelkių plotuose įsigalėjusios pušys. Jos kraiposi, raitosi, bet dėl prastų augimo sąlygų į aukštus medžius taip ir neišauga. Net per šimtą metų perkopusios pušys gali siekti vos keletą metrų. Aukštapelkių vystymuisi ypač svarbūs kiminai, nes jie turi unikalią galimybę susiurbti vandenį ir gali sukaupti 20–30 kartų daugiau vandens negu patys sausi sveria. Kiminai tarsi kempinės geba visu kūnu iš aplinkos siurbti vandenį ir jį išlaikyti. Šie augalai neturi šaknų. Jų apatinė dalis apmiršta ir ilgainiui virsta durpėmis, o viršūnė nuolat stiebiasi aukštyn. Šis 20–30 cm augalas per metus paauga 2–9 cm. Tarpusavyje susikibę smulkiais šakelėmis, kiminai sudaro vientisą purų ir minkštą kilimą. Aukštapelkių paviršius būna išgaubtas tarsi duonos

kepalas. Didesnėje pelkėje tokių savotiškų kalvų gali būti net keletas. Jos žymi ankstyvųjų pelkėdaros židinių vietas, nes kuo storesnis durpių sluoksnis, tuo anksčiau ten pradėjo formuotis pelkė. Per metus susidaro maždaug 1 mm storio durpių sluoksnis. Mūsų šalyje kai kurių durpynų storumė siekia iki 10 metrų, tad nesunku paskaičiuoti, kiek tūkstantmečių formavosi tokie durpių klodai. Augdama aukštapelkė plečiasi į šalis, įsigalėdama vis naujuose sausumos plotuose. Aukštapelkė dažniausiai būna aukščiausia centrinėje pelkės dalyje, tad vandens perteklius plūsta į žemiau esančius pakraščius, kur susiformuoja labai klampus ir vandeningas lagas. Didžiosios pelkės yra sudėtingi dariniai, kur galima aptikti visų aprašytų pelkių tipų. Maždaug du trečdaliai Lietuvos pelkių susidarė užaugant ežerams. Sekliuose vandenyse suveši gausi vandens augmenija, todėl organinės medžiagos greitai kaupiasi ir paspartina pelkėdaros procesą. Ilgainiui augalai ištisiniu kilimu užkloja visą vandens paviršių. Tokius pokyčius geriausia stebėti Žuvinto ar netoliese esančiuose Amalvo ir Žaltyčio ežeruose. Drėgnose vietose susikaupus nesusiskaidžiusioms augalų liekanoms, taip pat gali užpelkėti miškai ir pievos.

Vidutinio klimato zona ypač tinkama pelkėms formuotis. Čia iškrenta nemažai kritulių, daug apniukusių, šaltų dienų. Dėl tokių sąlygų išgaruoja tik tai 60–70 proc. kritulių, o likusi dalis kaupiasi dirvoje, pelkėse ir ežeruose, nuteka upėmis ir upeliais. Neatsitiktinai 10 proc. dabartinės Lietuvos teritorijos plytėjo pelkės. Deja, praeitame šimtmečiuje atlikti grobuoniški gamtos pertvarkymo darbai ir daugiau kaip 70 proc. pelkių buvo sunaikinta. Maža to, apie 70 proc. išlikusių pelkių hidrologinis režimas yra pažeistas dėl sausavimo darbų. Šiuo metu tik 3 proc. šalies teritorijos galima priskirti pelkėms. Apmaudu, kad sunaikinus daugumą pelkių vis dar reikia įrodinė-

ti jų svarbą ir naudą, kalbėti apie būtinybę jas saugoti. Pelkės yra didžiulės vandens saugyklos. Jose sukaupta apie 10 proc. gėlo vandens Žemėje. Tokios vandens saugyklos labai svarbios ir aplinkinėms teritorijoms. Jos lemia aukštesnį gruntinio vandens lygį tose vietovėse, kurios plyti netoli pelkynų. Pelkės reguliuoja vandens lygio svyravimus, kurie atsiranda per pavasarinis ir rudeninius potvynius ar gausiai lyjant. Tokiu metu pelkės sukaupia didžiulį vandens kiekį, o vėliau palengva gražina į aplinką gruntiniais vandenimis, upokšniais ir upeliais, toli nusidriekiančiais rūkais. Taip sumažinamas stichinių potvynių pavojus, ilgesniam laikui sulaikomas gyvybei taip reikalingas vanduo. Pelkės pagerina vandens cheminę sudėtį, nes sugeria ir pasisavina vandenyje esančias kenksmingas mineralines ir organines medžiagas. Per daugelį tūkstančių metų pelkėse suklostytose durpėse sukauptas neįtikėtinas anglies dvideginio kiekis, kuris prilygsta esančiam atmosferoje. Taip pelkės mažina šiltnamio efektą ir stabilizuoja planetos klimatą. Sunku net įsivaizduoti, kokias pražūtingas pasekmes gyvybei sukeltų šis anglies dvideginio kiekis, patekęs į atmosferą sunaikinus pelkes. Deja, bet džinas jau paleistas – pasaulyje sunaikinta apie 20 proc. pelkių, o Europoje – daugiau negu 60 proc. Be to, pelkės yra labai svarbus istorijos ir gamtos tyrinėjimo šaltinis, nes jose užkonservuotas tūkstantmetis pasakojimas apie neatmenamą senovę.

There are large swamps in the southern part of Lithuania and in the valley of the Biebrza river. They include the 5.858 ha Čepkeliai raised bog, the largest in Lithuania, the largest mire in the country – the 6.847 ha Žuvintas mire and 25.494 hectares of marshes in the Biebrza river valley. On the basis of these wetlands, unique areas of nature's preservation have been established: the Čepkeliai State Nature Reserve covering the territory of 11.227 ha is the largest in Lithuania, the Žuvintas Biosphere Reserve (18.490 ha), and the largest in Poland, Biebrza National Park (59.223 ha).

The surviving natural bogs have been the least affected by human activity. These wet, hard-to-reach areas are rarely visited by people, as they are not suitable for agriculture, and are difficult to adapt to forestry. There's a reason why bogs are called oases of wildlife. They are characterized by a large diversity of habitats, which in turn has a positive effect on the diversity of plants, mushrooms and animals. The islands scattered in bogs and mires are overgrown with woods and are home to a variety of rare and protected plant species. Marshes are a safe haven for animals that do not like the company of people. Swamps and forests surrounding them provide refuge for families of wolves and the lynx. Here elks grow their young and wild boars splash in mud baths. Distant marshlands are extremely important for fearful and rare birds who cannot stand the presence of people and the environment distorted by them. Wetlands are essential for the survival of snakes, the golden eagle, and the greater spotted eagle. The swamps are full of impenetrable forests where trees are never cut, so there are old trees, dried-out trees, and deadwood loved by a variety of woodpeckers. These are very important habitats for the wood grouse, the black grouse,

cranes, the black stork, the short-eared owl, some sandpipers and many other winged creatures.

Soaked areas where a layer of dead plant material – peat – is thicker than 30 cm are commonly called swamps. This is a conditional term, since even areas with a less deep layer of peat are wet and marshy. Peat is formed due to constant excess of moisture and air scarcity, since under these conditions dead plants cannot disintegrate completely. Peat is soaked with water because only 10 percent of its mass is made of dry substrate, while the remaining 90 percent consists of water. Thus the formation of swamps is determined by an excess of moisture and the specific flora of the swampy areas, adapted to growing under humid conditions. Bogs form in areas with the lowest terrain, where there is shallow groundwater or watertight undersoil. For the formation of peat and bogs, plants are essential. Peat-forming plants are forced to grow under conditions of constant food shortage, excess of water and lack of oxygen. This complicates and slows down the development of plants whose growth conditions are also aggravated by the unique microclimate formed in swamps. Peat is a bad heat conductor, so winters here last longer and spring vegetation is belated. In summer, this results in large temperature differences between the surface of the peat and its depths. Marsh water is sour; it also contains many harmful chemical compounds, so the plants are forced to suck it in small portions and, in a way, never fully quench their thirst.

According to the nutritional conditions of plants and the vegetation of the area, mires are divided into bogs (ombrogenous mires), fens (geogenous mires) and transition bogs (mineratrophic mires). The surface of the bog is even or slightly convex.

They are formed in lake and river valleys, in lowlands with high groundwater, ample surface water, and during spring and autumn floods the area is often submerged in water. Even in summer, such mires are almost impenetrable. Fens provide good conditions for plant growth because their surface water is full of melted minerals. Fens have lush vegetation. They are overgrown with black alder, birch and osier, and have plenty of densely growing reeds, sedges, puzzleglass, and menyanthes. In spring, open fens are a place where impressive orchids bloom, among them the dactylorhiza, orchis and the helleborine. As peat slowly accumulates, surface-growing plants are increasingly separated from mineral-saturated surface water, and their nutritional conditions deteriorate. The mire enters the next stage of development and turns into a transition bog. Some plants characteristic of a fen still grow there, but bog vegetation – peat moss, cranberries, pod grass, and cottongrass – begins to take over. The raised bog is characterized by the fact that all its water comes only from precipitation. The raised bog depends entirely on the amount of rainfall, snowfall, and fog. Nutrition conditions are especially poor here, so the only plants that survive are those adapted to growing in extreme conditions. The raised bog is covered by peat moss, cottongrass, beak-rushes, various shrubs – cranberries, bog bilberries, marsh Labrador tea, bog-rosemary, heathers, crowberries and cloudberries. In high bogs, pine trees tend to dominate. However, due to the poor growing conditions, they grow to be short and crooked. Even pine trees that are over a hundred years old may be no taller than just a few meters. For the development of the bog, peat moss is especially important. It can accumulate 20-30 times more water than it weighs. Peat moss is like a sponge: it can suck in water from the environment with all its body and retain it inside. These plants have no roots.

Their lower part dies and gradually turns into peat, while the top continues to grow. These 20-30 cm tall plants grow from 2 to 9 cm per year. Interconnected by small branches the peat moss covers the bog like a soft and fluffy blanket. The surface of the bog is convex, like a loaf of bread. Larger mires can have several such hills. They mark the places of the early centers of bog formation, because the thicker the peat layer, the earlier the bog began to form in that place. The layer of peat grows about 1 mm a year. In our country, some peatlands are as thick as 10 m, so it is easy to calculate how many millennia it took for such amounts of peat to form. As the bog grows, it expands and takes over new areas of land. The raised bog is usually the highest in the center, while excess water flows to its lower edges, thus its sides are swampy and watery. Great swamps are complex structures where you can find all the above-described wetland types. Approximately two-thirds of wetlands in Lithuania originated from overgrown lakes. Aquatic vegetation soon begins to thrive in the shallow waters, which is why the organic matter that accelerates the process of bog formation is rapidly accumulated. In the long run, the plants cover the whole surface of the water. These changes are best observed in Žuvintas Lake or in nearby lakes – Amalvas and Žaltytis. When dead plant-remains accumulate in wet areas, even forests and meadows can also turn into a bog.

The temperate continental climate zone is particularly suitable for marsh formation. It rains a lot and there are many cold and misty days. As a result, only 60-70 percent of rainfall evaporates, while the rest is accumulated in the soil, swamps and lakes, or ends up in the rivers and streams. 10 percent of the current territory of Lithuania used to be covered by wetlands. Unfortunately,

predatory nature transformation work carried out in the last century resulted in the destruction of over 70 percent of the marshes. More than that, the hydrological regime of about 70 percent of the remaining wetlands is damaged due to drainage. Currently only 3 percent of the country's territory can be classified as marshes. It is regrettable that after the destruction of most wetlands, we still need to prove their importance and value and to talk about the need to preserve them. Swamps are huge water reservoirs. They accumulate about 10 percent of the fresh water on the planet. Such water reservoirs are also very important for the surrounding territories. There is a higher groundwater level in areas bordering wetlands. Swamps regulate fluctuations in water levels during spring and autumn floods or during big rains. They can accumulate enormous amounts of water, and then return it to the environment through groundwater, springs and rivulets, and wide-ranging fogs. This reduces the risk of flooding, and the precious water is preserved for longer periods of time. Mires improve the chemical composition of the water by absorbing the harmful mineral and organic substances contained in it. During many thousands of years, peat bogs have accumulated incredible amounts of carbon dioxide, similar to the amount contained in the atmosphere. Therefore the bogs reduce the greenhouse effect and stabilize the climate on the planet. It's hard to even imagine what disastrous consequences the destruction of peat bogs could bring about if all this carbon dioxide was released into the atmosphere. Unfortunately, the genie is out of the bottle already – about 20 percent of the world's wetlands have been destroyed, and in Europe – more than 60 percent. In addition, mires are a very important source of history and nature exploration, as they have preserved history that is thousands of years old.

Pavasari, kai polaidžio vandenys užlieja visus apyelpkio pašalius, į seklias balas iš plačios apylinkės tuoktuvų susirenka pievinės varlės. Tada ir pasigirsta jų maurojimas bei kojų šlepsėjimas.

In spring, when all corners of the swamp are submerged in melt waters, the common frog gather from all over the neighborhood for their courtship rituals. Then their loud croaking can be heard.

Pelkės masina neaprepiamais toliais, išsaugota paslaptimi ir pirmapradės gamtos grožiu. Tolumoje dunksančios miško salos ir tviskančios ežerų melsvės vilioja, kviečia aplankyti šį nepažintą kraštą.

Marshlands lure us with their vast spaces, preserved enigma and the primordial beauty of nature. The distant forests and glistening blue lakes invite us to visit this unfamiliar land.

Pelkė – išskirtinis spalvų, kvapų, garsų, reginių ir pojūčių pasaulis, kur nėra nereikalingos skubos ir nervingumo, nėra tokių pačių reiškinių, kur net saulė kiekvieną rytą pateka vis kitokia.

The bog is a unique world of colors, scents, sounds, sights and sensations, where there is no unnecessary urgency and nervousness, where nothing is ever the same and even the sun is different every morning.

Rytuose rausteli žara ir netrukus virš dantytos miško juostos kyšteli įkaitęs saulės diskas. Jis palengva kopia dangaus skliautu, ugninėmis spalvomis dažydamas medžius ir rūko sruogas.

The day breaks in the east and soon the yellow disk of the sun rises over the jagged skyline of the forest. It slowly moves up the firmament, coloring the trees and the fog in fiery colors.

Gervė neatsiejama nuo pelkių klampynių, vandeni užlietų juodalksnyų, bet ieškodama maisto ji dažnai atkeliauja į sausmes. Čia ji skabo žolynų ūglius, renka uogas ar medžioja įvairius gyvius.

The crane is inseparable from the swamps and flooded black alder groves, but searching for food, it often comes to drier places. Here it nibbles on grass, picks berries or hunts different animals.

Brėkstant rytui ramiame seklaus ežerėlio paviršiuje pliaukšteli žuvelė, dumblinoje pakrantėje tarp kupstų sukrykščia antis, o vis dar niauriose ūkanose nuskamba bundančių gervių sąšaukos balsai.

At dawn, a fish disturbs the calm surface of a shallow lake, a duck quacks on the muddy shore, and the murky morning fills with the sounds of waking cranes calling out to each other.

Balinė pelėda – vienintelė mūsų pelėda, kuri nepasirinko saugių slaptingų girių, o apsigyveno pelkių viksvynuose. Ji net lizdui neieško medžių, o krauna gūžtą tiesiog ant žemės tarp kupstų.

The short-eared owl is our only owl that prefers wetlands to the safe secretive woods. Rather than on trees, it makes its nest straight on the ground.

Per naktį raiste nejudriai slūgsojęs rūkas tekant saulei subanguoja ir atgyja. Balsvomis klostėmis jis atplyšta nuo kiminių pakloto, vilnija, sklaidosi, veržiasi iš pelkyno ir pasislepia apypelkio miške.

The fog that hovered over the bog during the night is ruffled by the rising sun. It tears off from the peat moss and wafts away into the neighboring woods.

Dirvinis sėjikas yra šiaurinių platumų sparnuotis, todėl mūsų krašte veisiasi tik tai aukštapelkėse. Ten jis įsikuria atvirose kimininėse plynėse ar skurdžiomis pušaitėmis apaugusiuose retmiškiuose.

The European golden plover is a northern bird, which, in our country, breeds in the raised bogs. There it settles on open fields covered by peat moss or in open woodlands.

Kai kurie raisto ežerėliai mena pelkių formavimosi aušrą. Jie susidarė dar tirpstant ledynams ir išliko iki mūsų dienų. Kiti atsirado vėliau, pelkėdaros metu pažliugus ir praskydus durpių klodams.

Some lakes in the bog have been there since the bog's very formation. Formed by melting glaciers, they have survived to this day. Others formed later in the bog formation process, when the sediments of peat were diluted.

Aukštapelkės neprilygsta vasarą žieduose skęstančioms ir drugiais plevenančioms pievoms. Todėl raisto gyventoją akiuotąjį melsvį tikriausiai pradžiugino net smulkutis saidros žiedelis.

The raised bogs are no match for the meadows full of flowers and butterflies, thus this silver-studded blue must have been delighted to find a petite flower of the beak-rush.

Dar visai neseniai didysis baltasis garnys buvo retai į mūsų kraštą užklystantis egzotinis pietinių šalių sparnuotis. Nūnai jis čia įprastas, gausiai sutinkamas ir kolonijomis perintis paukštis.

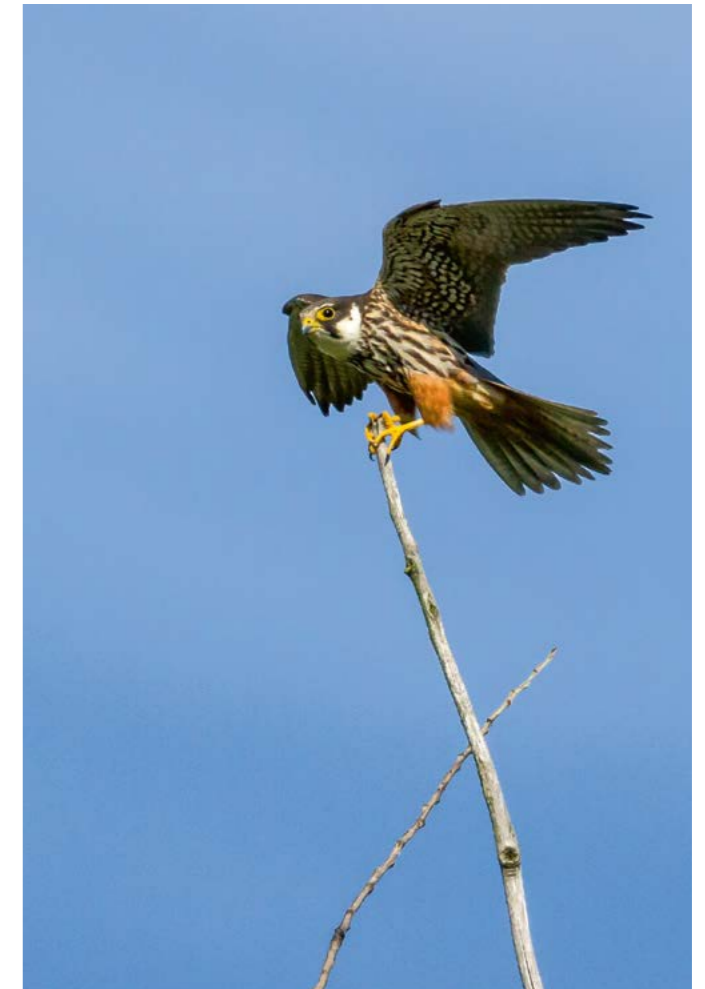
Until recently, the great egret was an exotic southern bird, a rare guest in our country. Recently the species has become quite common; it breeds in colonies.

Keturtaškė skėtė yra agresyvus grobuonis, medžiojantis vabzdžius. Ji gausi, plačiai paplitusi, aptinkama ir pelkynuose. Šios skėtės lervos vystosi stovinčiame ar silpnai tekančiame vandenyje.

The four-spotted chaser is an aggressive predator that likes to hunt other insects. It is very common, also in marshes. Its larvae develop in stagnant or slightly flowing water.

Sketsakalis neretai įsikuria kranklių papelkiuose sureštuose ir paliktuose lizduose. Virš raisto plynių, retmiškių ir ežerėlių jis gainioja skėtes, drugius, kitus vabzdžius ar žvirblinius paukščius.

The hobby often settles down in nests made and abandoned by ravens. It likes to chase dragonflies, moths, other insects or passerines over bogs, woodlands and small lakes.

Gelsvoji gegūnė dažniausiai tarpsta šlapiose, šaltiniuose pievose, žemapelkėse ir tarpinio tipo pelkėse. Nuo kitų rūšių gegūnių ji skiriasi dideliu žiedynu, kurį sudaro daug gelsvų žiedų.

The early-marsh orchid is commonly found in wet grasslands, low-lying and transition bogs. It differs from other species of orchids by its large inflorescence, consisting of many yellow blossoms.

Juodrys priklauso marguolių drugių šeimai ir aptinkamas aukštapelkėse. Tai nevikrus, sunkiai skraidantis drugys. Pavojui ištikus gali išskirti dvokiančio skysčio ir atbaidyti priešininkus.

The moth Rhagades pruni is part of the family Zygaenidae found in the raised bogs. It is a clumsy butterfly. Faced by danger, it can emit stinky fluid and scare off the aggressor.

Pelkinės vingioryktės puveninguose dirvožemiuose gali želti dideliais sąžalynais. Pražydus šiems medingiems augalams, jų žiedynus gausiai lanko ir nektarą renka bitės, drugiai ir kiti vabzdžiai.

The meadowsweet can form large colonies. When these plants burst into bloom, their inflorescences are very popular with bees, butterflies and other insects.

Pelkinis skiautalūpis mėgsta žemapelkes, šlapias ir užpelkėjusias pievas. Augdamas jis sudaro didelius ir tankius sąžalynus, tačiau vietai užaugus krūmais skiautalūpis skursta ir nyksta.

The marsh helleborine is fond of bogs and swampy meadows. As it grows, it tends to form large colonies, but as the area overgrows with shrubs, the marsh helleborine wilts and dies.

Ilgalapė saulašerė yra būdingas ir puošnus aukštapelkių augalas. Lipniais plaukeliais, kuriais apaugę lapai, jis gaudo smulkius vabzdžius. Plaukelių viršūnėse išsiskyrę fermentai ištirpina sugautą grobį.

The great sundew is a characteristic and gorgeous plant of the raised bog. It catches small insects with its sticky tentacles. The plant secretes enzymes that dissolve the prey.

Kupstiniai švyliai gausiai paplitę atvirose kimininėse pelkėse, pelkiniuose pušynuose ir beržynuose. Jie gali augti dideliais kupstais. Apmirę ir nesusiskaidę švyliai sudaro didelę durpių klodo dalį.

The hare's tail cottongrass abounds in open peat bogs, marshy pine and birch forests. They can grow in large tussocks. Undisintegrated cottongrass forms a large part of the peat.

Trilapis puplaiškis auga klampiose, vandeningose pelkėse, liūnuose, užželiančių ežerų ir upių pakrantėse, užpelkėjusiose pievose. Puplaiškis vertinamas kaip vaistinis augalas.

The bogbean grows in flooded swamps, marshes, by overgrowing lakes and rivers, in waterlogged meadows. The bogbean is regarded as a medicinal plant.

Pelkinis gailis paplitęs aukštapelkėse. Jis gali augti ir plynėse, tačiau vešliausiai želia retuose pelkiniuose pušynuose ar beržynuose. Gailis yra kvapnus augalas, nes išskiria daug eterinių aliejų.

The marsh Labrador tea is common in raised bogs. It can grow both in grasslands and in woodlands. It is a sweet-smelling plant, as it releases many essential oils.

Skurdžiomis pušaitėmis, švyliais ir kiminiais apaugusios aukštapelkės atrodo neišvaizdžios. Tačiau apypelkio miškuose pražydus pelkiniams gailiams, jos pasidabina baltu ir puošniu žiedų nuometu.

Overgrown with pine trees, cottongrass and peat moss the raised bog seems uninviting. However, blooming marsh Labrador tea adorns the bog with a white flowery veil.

Sausėjančiose pelkėse greitai įsikuria miškas ir užgožia pelkinius augalus. Tačiau užklupus liūtims ir pakilus vandens lygiui medžiai ilgainiui išdžiūsta, o jų vietoje vėl įsivirauja kupstiniai švyliai.

Drying marshes become overgrown by the forest. However, when heavy rains raise the levels of water, the trees will eventually dry up, and fluffy cottongrass will take their place.

Plėšrioji medšarkė mėgsta kurtis aukštapelkėse ar durpynuose. Tai plėšrus sparnuotis, kurio aukomis tampa ne tik įvairūs vabzdžiai, ropliai, varliagyviai, bet ir smulkūs paukščiai bei žinduoliai.

The red-backed shrike loves raised bogs and peat bogs. This predatory bird hunts various insects, reptiles, amphibians, as well as small birds and mammals.

Geltongalvė kielė yra gan nauja paukščių rūšis, atklydusi į mūsų kraštą iš Azijos platybių. Ji sėkmingai įsikūrė aukštapelkėse, kur tarp švylių ir balažuvių krauna kruopščiai užslėptus lizdelius.

The citrine wagtail is a rather new bird species that has arrived in our country from Asia. In the raised bogs, the birds hide their nests among the cottongrass.

Vasarai baigiantis šaltiniuose užaugančių ežerų pakrantėse, užpelkėjusiose paupių pievose pražysta retai aptinkama pelkinė uolaskėlė. Tokį smulkų augalėlį sunku net pastebėti, jį išduoda vien žiedai.

At the end of the summer, by the shores of the overgrowing lakes, in the swampy riverside meadows the saxifraga bursts into bloom. It is hard to spot such a tiny plant, only its flowers betray its presence.

Sausuose papelkiuose ar raistuose kyšančiuose smėlio gūbriuose galima aptikti pievinį kūpolį. Tai pusiau parazitinis augalas, kuris įsikabina į kitų augalų šaknis ir siurbia jų maistingas sultis.

The common cow-wheat is found in sand dunes sticking out of the dry marsh's outskirts. A semi-parasitic plant clings to the roots of other plants and sucks their nutritional juices.

Graižaziedinis ūsuotis yra vienas iš nedaugelio ūsuočių, kurio lervos vystosi ne medienoje, o skėtinių ir graižaziedžių augalų stiebuose. Kaip ir kiti ūsuočiai, jis išsiskiria įspūdingomis antenomis.

The golden-bloomed grey longhorn beetle is one of the few longhorn beetles whose larvae develop not inside of a tree, but inside the stems of plants of the asteraceae family. Like other longhorn beetles, it has spectacular antennae.

Žemapelkės maitinamos turtingais maistinių medžiagų gruntiniais vandenimis. Pražydus skiautalūpiams, gegūnėms, gegužraibėms ir vėdrynams žemapelkės tampa nuostabiais gėlynais.

Lowlands receive nutrients from groundwater. When the helleborine, orchids, orchis and buttercups burst into bloom, the marshlands turn into wonderful flowery meadows.

Tikutis yra būdingas aukštapelkių gyventojas, kurio nerimastingą balsą dar paraistėje išgirsi. Tačiau rudenį ir pavasarį keliaujančius šių paukščių pulkus gali pamatyti ir prie seklių vandens telkinių ar balų.

The wood sandpiper is typical resident of the raised bog, but in autumn and spring flocks of these migrating birds can be found near shallow water bodies as well.

Daugelyje aukštapelkių galima aptikti pelkėdaros metu susiformavusių nedidelių ežerėlių. Dėl rūgštaus vandens jie beveik neapžėlę vandens augalais, kupini skystų durpių ir dumblo.

In most raised bogs, we can find small lakes that formed along with the bogs. Due to acidic water, few aquatic plants grow here – the lakes are filled with liquid peat and silt.

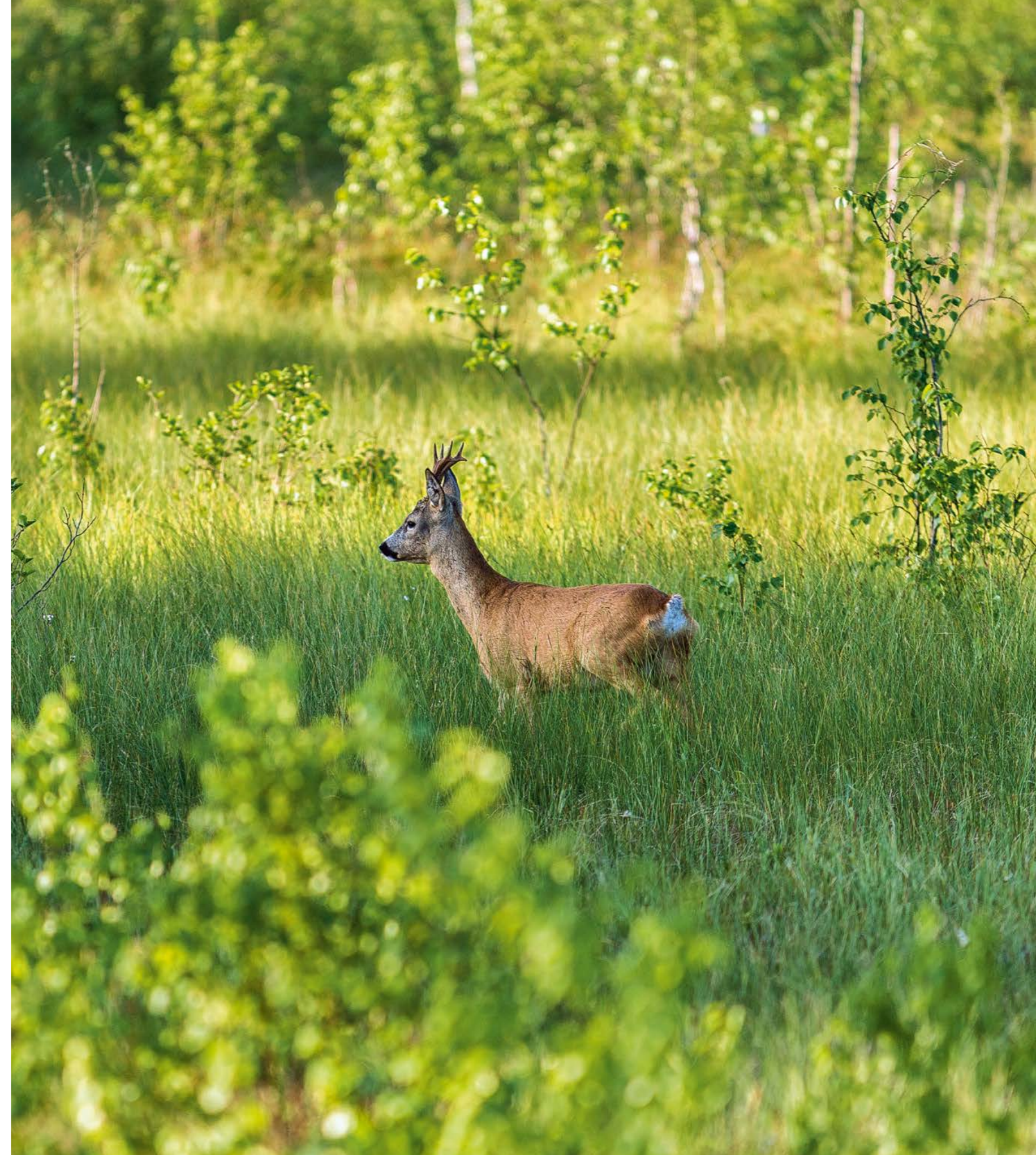

Sibirinis vilkdalgis dažniausiai aptinkamas užliejamuose papelkiuose, maisto medžiagų turtingose paupių pievose. Šis augalas auga grupėmis ir suformuoja puošnius gėlynus.

The Siberian iris is most commonly found in flood plains and grasslands that are rich in nutrients. This plant grows in groups and forms lush inflorescences.

Kanopiniai žvėrys yra labai svarbūs pelkynų gyvavimui, nes ėda želiančius krūmus, medelius ir taip stabdo atvirų plotų užaugimą. Tai padeda išsaugoti šviesias erdves mėgstančius augalus ir gyvūnus.

Ungulates are very important for the survival of marshlands, because they eat shrubs and trees and thus stop the overgrowth of open areas. This helps to preserve light-loving plants and animals.

Rudenį nuošaliuose ir klampiose pelkių kertesėse nakvoti susirenka dideli keliaujančių gervių pulkai. Ryte jos išskrenda į aplinkinius laukus maitintis, o vakarop vėl sugrįžta į nakvynės vietą.

In autumn, large crowds of migrating cranes spend the night in more distant corners of the bog. In the morning, they fly to the surrounding fields in search of food and in the evening, they return to their temporary home.

Perkūno oželis pelkėse apsigyvena klampiuose nendrynuose, vandens semiamuose viksvynuose. Jis ypač pamėgęs dumblinas seklumas, kur drėgnoje žemėje gausu įvairių įsiraususių bestuburių.

The common snipe settles in reed thicket and flooded sedge undergrowth. It is particularly fond of muddy shallow waters rich in tasty invertebrates.

Užpelkėjusios seklumos – tikra vandens ir pelkių paukščių karalystė. Ieškodami maisto tokiose vietose susitelkia tilvikiniai paukščiai, kirai, žuvėdros, antys, garniai, gandrai ir kiti sparnuočiai.

Bogged up shallow waters are the kingdoms of water and swamp birds. In search of food, sandpipers, seagulls, terns, ducks, egrets, storks and other birds tend to concentrate in such places.

Žuvininkų šeima įsikūrė vidury pelkės kūpsančioje nedidelėje sausmėje ant nudžiūvusios pušies viršūnės. Apačioje iki pat horizonto plyti žemaūgių pušaičių paklotas ir tolimos raisto salos.

A family of ospreys has settled on a small dry island in the middle of the bog, on the top of a dried-up pine tree. Under their feet, up to the horizon – pine trees and distant islands.

Mažasis margasis genys neįstengia sveikuose ir tvirtuose medžiuose išskobti sau uokso, todėl tam renkasi sausuolius, sutręšusius ar vidinio puvinio pažeistus lapuočius medžius.

The lesser spotted woodpecker cannot make itself a hollow in healthy and sturdy trees, so it chooses dry or rotten deciduous trees.

Pelkynuose slūgso daug nedidelių ežerokšnių, vandeni užlietų daubų, bebrų suformuotų patvankų ar tiesiog balų. Pelkėse užgimę maži upeliai ir upokšniai tampa didesnių upių ištakomis.

In the swamps, there are many small lakes, waterlogged hollows, and beaver ponds. Rivulets that flow out of the marshes later become the sources of larger rivers.

Rasos lašeliais žaižaruojantys voratinkliai norom nenorom sukelia nostalgiskas mintis apie besiartinančias darganas, išskrendančius paukščius ir į kraštą atslenkantį tamsos laikotarpį.

Whether one likes it or not, the dew-laden cobwebs evoke thoughts of the imminent winter, the leaving of birds, and the long dark period that awaits us.

Dieną mažasis apuokas slapstosi tankmėse ir stengiasi niekam nekristi į akis. Tačiau aptiktas, apspistas ir aprėktas akylų smulkių paukščių kirbinės, jis priverstas palikti saugią priebėgą.

During the day, the long-eared owl is hiding in the forest and keeping a low profile. But discovered, surrounded and berated by a flock of small birds, the owl is forced to leave its safe refuge.

Rudenėjant kaskart pašalvena, ima gelsti pirmieji medžių ir krūmų lapai. Žemę užkloja vis storesnė rūko marškonė, kuri padeda patekančiai saulei padabinti pelkę sidabrinėmis voratinklių gijomis.

As the autumn is approaching, the leaves begin to change color. An ever thicker layer of fog covers the earth helping the rising sun adorn the swamp with silver threads of spider webs.

Pelkė briedei yra labai svarbi buveinė. Čia ji veda ir slapsto jauniklius, o rudenį maitinasi tankiuose karklynuose. Tikrai artinantis žiemai briedė palieka šlapynes.

The mire is a very important habitat for the moose cow. Here she has and hides her calves, and nibbles on willow leaves in autumn. Only when winter approaches and the ice no longer holds her weight, the moose cow leaves the wetland.

Ankstyvo rudens sutemose gali išgirsti keistą stenėjimą – rujojančių briedžių tuoktuvų balsą. Gainiodami konkurentus ir sekiodami pateles, stambiausi patinai klajoja po pelkynus ir užmirkusius miškus.

In the twilight of the early autumn, one can hear a strange groaning – this is the sound of rutting moose. The biggest males wander in the marshes and humid forests chasing their rivals away and pursuing females.

Nendrinės lingės gyvenimas glaudžiai susietas su nendrynais. Tankiuose jų sąžalynuose ji krauna lizdus ir augina jaunikius, čia ji slepiasi, ilsisi, nakvoja ir medžioja.

Reed thickets are very important for the western marsh harrier. This is where it makes its nest, grows its fledglings, hides, sleeps, and hunts.

Klampusiuose, vandens užlietuose ir sunkiai praeinamuose pelkynuose įsigali dideli nendrynų plotai. Juose vasarą purvo voniose drybso šernai, slapstosi briedžiai ir knibžda įvairiausi paukščiai.

The impenetrable swamps often become overgrown by reed. Such places swarming with various birds are where wild boars love to take their mud baths and the moose like to hide.

**VANDENŲ VILNYSE /
AMONG THE WAVES**

Vanduo – tai gyvybė. Daugelio augalų ir gyvūnų gyvavimas neatsiejamas nuo upių, ežerų ar tiesiog balų. Vandens gyvūnai prisitaikę plaukioti, ieškoti maisto, slapstytis ar veistis vandenyje. Tos pačios aplinkos sąlygos lėmė, kad skirtingų grupių gyvūnai pasirinko panašų vystymosi kelią. Bebrų, ūdrų, ančių, kirų, žuvėdrų ar kitų vandens paukščių, taip pat ir varlių, rupūžių letenoms būdingi plaukmenys, kad jie galėtų greitai irtis ar nardyti vandenyje. Daug rūšių gyvūnų, tarp jų ir paukščių, nebūtinai gyvena šalia vandens, bet jiems vandens buveinės yra svarbios kaip mitybos vietos. Grobio čia ieško jūriniai ereliai, žuvininkai, didieji ereliai rėksniai, sakalai keleiviai, didieji apuokai, atskrenda pasimaitinti baltieji ir juodieji gandrai ar kiti sparnuočiai. Kiekvienas vandens telkinys tik praturtina gamtos įvairovę.

Pietų Lietuvoje gausu šaltinių ir upelių, sraunių ir lėtasrūvių upių, didelių ar mažyčių ežerėlių, kur veši augalų sąžalynai ir klesti vandens gyvūnija. Atitekėdamas iš Baltarusijos, pietine Lietuvos dalimi link Kuršių marių savo vandenį plukdo Nemunas. Tai lėta ir neskubi upė, kurios vagoje tai šen, tai ten boluoja smėlio paplūdimiai ar kūpso salos. Vienos salos dar naujos, neseniai smėlio sąnašų suformuotos, o kitos jau krūmais ir aukšta žole sužėlusios. Tai mėgstamos upinių ir mažųjų žuvėdrų, upinių kirlikų perėjimo vietos. Kai kuriose salose bando kurtis ir rudagalviai kirai. Upės pakrantėse augančiuose miškuose lizdus slepia juodieji ir rudieji pesliai, maitinami Nemuno. Ties Merkine į Nemuną įteka veržlus ir skaidrus Merkys. Pakeliui iš abipus krantų dunksančių girių jis surenka švarius Šalčios, Visinčios, Spenglos, Varėnės, Ūlos, Grūdės, Skroblos ir kitų upių bei upelių vandenį. Miškais tekančiose upėse daug tinkamų vietų įsikurti bebrams ir ūdroms. Ypač tyru šaltiniuo-

tu vandeniui pasižymi skaidriavandenis Skroblys. Giliame jo slėnyje atsiveria daug šaltasrūvių šaltinių ir verdenių. Ramiose upelio sietuose netrikdomi tūno pasislėpę margieji upėtakiai. Ūla įsimintina įspūdingais skardžiais ir atodangomis, nes ji tarsi garmėdama nuo kalnų veržliai skrodžia smėlio klodus. Stačiuose upės šlaituose žioji tulžių išraustos urvų angos jaunikliams auginti. O Grūda lėta ir neskubri. Ji tingiai vingiuoja plačiu slėniu, vis atsimušdama tai į vieną, tai į kitą krantą ir plaudama naują painų savo kelią. Tiktai žemupyje ji sušniokščia, suputoja akmenų sangrūdose ir veržliai įpuola į Merkį. Žiemą šalia šių sraunumų prie ledo properšų gali aptikti šaltmečiui atklydusį vandeninį strazdą. Merkys ir daugelis jo intakų yra pamėgtos tauriųjų žuvų, upėtakių ir kiršlių, gyvenamos vietos. Piečiausiu šalies pakraščiu link Nemuno sruvena Katros upė. Tyli ir rami Katra klaidžioja nendrių ir karklų sąžalynuose, kur jai kelią vis pastoja bebrų užtvankos. Plačiose užmirkusiose lankose čaižiai griežia griežlės, o dangaus skliaute netyla perkūno oželių mekenimas.

Iš Augustavo girios klampynių atitekančius vandenį surenkančios Bebro upės pakrančių pelkynai ir didžiulės pavasario polaidžio užliejamos pievos yra unikalūs laukinės gamtos tvarinys, neįtikėtiniu būdu išlikęs iki mūsų dienų. Daugelio tokių upių vagas žmonės jau seniai ištiesino, o jų plačius slėnius nusausino ir pelkynus pavertė kultūrinėmis pievomis ar dirbamais laukais. Bebro pakrantės daugelyje vietų irgi apsausintos, tačiau dideli plotai užmirkusių viksvinių pievų, senvagių ir pelkių liko nepaliesiti. Todėl upė gali netrikdoma raitytis ir kraipytis, keisti vagą, o pavasarį ištvinti neapžvelgiamuose plotuose. Nesudarkyta gamta atsidėkoja vandens paviršių skrodžiančių bebrų ir ūdrų siluetais, čaižiais me-

dvarlių balsais, daugiatūkstantiniais žąsų ir gaidukų sambūriais, upės pakrantėse sustingusiomis grobio tykančių didžiųjų baltųjų garnių povyzomis, čaižiais baltaskruosčių žuvėdrų riksmomis ir daugelio kitų sparnuočių klegesiu.

Atitraukus ledynmečiui Pietų Lietuvoje pasiliko daug ežerų ežerėlių. Vieni iš jų mažyčiai, sklidini skysto dumblo ir beužaugantys, o kiti dar atviri ir erdvūs, plakantys vilnis į tvirtą krantą. Ornitologiniu požiūriu pats įdomiausias yra Žuvintas. Kadaiše ledyno pakraštyje susiformavęs didžiulis ežeras ilgai uždumblėjo, užako, ir didelė jo dalis virto pelke. Vanduo dabar tyvuliuoja tik maždaug 1000 ha plote. Seklus ir gausiai vandens augmenija užaugęs ežeras nuo seno tituluojamas paukščių karalyste. Žuvintas pasižymi migruojančių žąsų, ančių, gervių, varnėnų sankaupomis. Žuvinte kuriasi didieji baubliai, plovinės vištelės, juodosios ir baltasparnės žuvėdros, mėlyngurklės, ūsuotosios zylės ir dar daug įvairių kitų perinčių paukščių. Netoliese telkšo Žaltytis – dar vienas paukščių pamėgtas ežeras. Kiek toliau didieji Sūdovos ežerai – Dusia, Metelis ir Obelija. Atviri ir platūs šių ežerų vandenys privilioja daug vandens paukščių, ypač per migraciją. Rudeninėse ežerų vilnyse supasi dideli ausuotojų kragų, laukių, klykuolių, kuoduotųjų ir kitų rūšių ančių būriai. Ežerų labai gausu Veisiejų krašte, kur vienas ežeras vis gražesnis už kitą. Čia Vesiejo ir Niedaus sandūroje įsikūrusi triukšminga rudagalvių kirų ir upinių žuvėdrų kolonija patraukia kiekvieno keliautojo dėmesį. Pietiniame šalies pakraštyje ežerėliuose, tvenkiniuose ar tiesiog balose pasklidusios balinio vėžlio ir medvarlės slaptvietės. Tai išskirtiniai šiltesnių kraštų gyvūnai, niekur kitur Lietuvoje jų nėra.

Water is life. The existence of many plants and animals is inseparable from rivers, lakes or ponds. Aquatic animals are adapted to swimming, hunting, hiding and breeding in the water. The same environmental conditions have led the animals of different groups to choose a similar development path. Beavers, otters, ducks, gulls, terns and other waterfowl, as well as frogs and toads have webbed feet allowing them to quickly swim and dive in the water. Many animals, including birds, not necessarily living near the water, come here to look for food. Sea eagles, the osprey, the greater spotted eagle, the peregrine falcon, horned owls, white and black storks and other birds come to wet places looking for prey. Each water body only enriches the diversity of nature.

Southern Lithuania is rich in springs and streams, fast and slow rivers, large or small lakes, with thriving vegetation and aquatic life. The Nemunas carries its waters all the way from Belarus, across the southern part of Lithuania, into the Curonian Lagoon. It is a slow river interspersed with sandy beaches and islands. Some of the islands are young, sandy formations, while others are overgrown by bushes and grass. These are the favorite brooding places for the common and little tern and the little ringed plover. Some islands are home to the black-headed gull. In the forests growing on the banks of the Nemunas, the black kite and the red kite hide their nests. Vigorous and clear waters of the Merkys flow into the Nemunas on the outskirts of Merkinė. On its way, it collects clean water from the Šalčia, Visinčia, Spengla, Varėnė, Ūla, Grūda and many other rivers and streams. There are many suitable places for beavers and otters in the rivers flowing through our forests. Rich in brooks, the water of the Skroblus is especially clear. Its deep valley is rich

in cold springs and streams. In the undisturbed depths of the river, the spotted trout hide quietly. The Ūla is famous for its spectacular outcrops – it pierces through sandy cliffs like a mountaineer. Its steep slopes have plenty of holes made by the kingfisher for its young. By contrast, the Grūda is very slow. Lazily, it winds down the wide valley, gently washing the banks, one by one, slowly making its way forward. Only at its lower reaches, it bubbles over the piled-up rocks and throws itself into the Merkys. In winter, one can meet a white-throated dipper near the areas of open water surrounded by ice. The Merkys and many of its tributaries are the favorite places of precious fish, such as trout and grayling. Along the southernmost edge of the country, the river Katra flows towards the Nemunas. Quiet and calm, it carries its waters through thickets of reeds and osiers, passing by numerous beaver dams. In the wide water fields by the river, one can here the sharp voice of the corn crake, and the unusual birdsong of the common snipe can be heard from the sky.

The riverside marshlands of the Biebrza river, which flows through the swamps of Narva, and the huge meadowlands flooded by the thaw water in spring, are a unique natural creation, which has incredibly survived to this day. People have long straightened the riverbeds of many of these rivers, drained their vast valleys and turned the marshes into pastures or cultivated fields. The riverbanks of the Biebrza have been dried in many places too, but the vast areas of sedgy meadows, old riverbeds and wetlands have remained untouched. Therefore, the river is free to coil and twist and change its bed when it pleases, and flood vast areas in spring. Grateful nature pays back with countless beavers, otters and the European tree frog, large assemblies of geese and

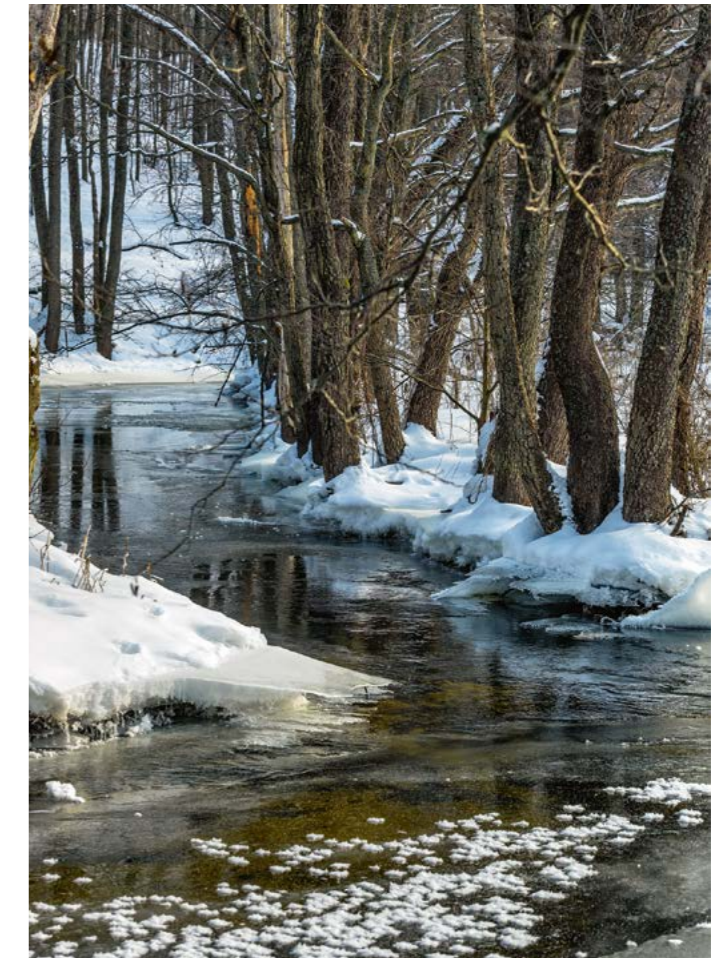
ruffs, the frozen figures of the great egret looking for prey at the riverside, and the sharp screams of the tern and many other winged creatures.

In southern Lithuania, many lakes formed in the wake of the Ice Age. Some of them are tiny, filled with liquid silt and almost overgrown, while others are still big and spacious. The most interesting lake from the ornithological point of view is Lake Žuvintas. Once upon a time, it was a huge lake that had formed at the edge of a glacier, and eventually became overgrown and a large part turned into a bog. Now only about 1000 hectares are water. This shallow lake with its abundant aquatic vegetation has long been known as the kingdom of birds. Lake Žuvintas is a favorite stop for migratory geese, ducks, cranes and starlings. Here you'll also find the great bittern, the little crake, the black and white-winged tern, the bluethroat, the bearded reedling and a great deal of other brooding birds. Lake Žaltytis, lying nearby, is also liked by birds. The great lakes of Sūduva – Dusia, Metelys and Obelija – are a little farther on. The open and wide waters of these lakes attract many water birds, especially during migrations. In autumn, it is common to see large crowds of the great crested grebe, the mallard, the common goldeneye, the tufted duck and other species of ducks among the waves of these lakes. The Veisiejai area is especially rich in lakes – one lake more beautiful than the other. Here, at the junction of Lake Veisiejai and Lake Niedus, the noisy colonies of the black-headed gull and the common tern catch the attention of every traveler. The lakes and ponds located on the southern side of the country are rich in habitats of the European pond turtle and the European tree frog. These animals come from warmer climate zones and are not met anywhere else in Lithuania.

Žemą vandeninį strazdą aptiksi prie sraunių neužšalančių upokšnių, dažniausiai šalia révų ar užtvankų. Ten jis nardo ir bėgiodamas po vandeniu rankioja apsiuvas ar kitus bestuburius.

You will meet the white-throated dipper by swift streams, mostly near the shoals or dams. There, it dives and hunts caddisflies and other invertebrates.

Dzūkijoje gausu upių ir upelių, kuriuos skaidriu vandeniu papildo sruvantys šaltiniai. Jų vandens temperatūra beveik nekinta, todėl upeliai būna gaivūs per vasaros karščius, o žiemą ilgai neužšąla.

Dzūkija is rich in rivers and streams, whose water is supplemented by an influx of clear springs. The temperature of the spring water is almost invariable, it stays refreshing during the summer heat and does not freeze in winter.

Ten, kur saulės deginami smėlynai driekiasi dešimtis kilometrų, net tokie mažičiai upeliai yra tikra atgaiva. Jų slėniuose suveši vešlesnė augmenija, įsikuria daugelio rūšių gyvūnų įvairovė.

Where sunburnt sands stretch for tens of kilometers, even such tiny streams are very refreshing. In their valleys, the flora is more luxuriant, and the diversity of animal species is higher.

Žalioji rupūžė aktyvi naktį, kai išlenda iš urvų, išvartų, akmenų krūvų ar kitų priedangų medžioti. Tačiau veisimosi metu ji atkunta dieną, keliauja į seklumas ir ima melancholiškai kurkti.

The European green toad is active at night when it gets out of caves, stone heaps or other shelters to hunt. However, during breeding season, it is active by day. Then it travels to the sandbanks and begins its melancholy song.

Ūla tarsi kalnų upė, vežli ir įnoringa, skrodžia storo smėlio klodus ir atveria įspūdingo grožio atodangas. Šiose atodangų nuogulose gali skaityti tūkstančius metų klostytą krašto istoriją.

The Ūla is not unlike a mountain river. Swift and ambitious, it pierces through the thick sandy terraces opening breathtaking outcrops. In the sediments of these outcrops, one can read the thousands-of-years-old history of our country.

Ten, kur sraunios šaltavandenės upės, kur statūs krantai, ten ir tulžys. Jis mikliai lekioja ties vandens paviršiumi, tyko žuvyčių ar aukštuose smėlio šlaituose rausia urvus, kur slepia savo lizdus.

The common kingfisher likes to live on the steep banks of swift cold rivers. The birds flutter close to the water surface on the lookout for the fish or make holes in the high sandy slopes where they hide their nests.

Daugelis natūralių upių ir upelių buvo barbariškai sudarkyti ir kanalizuoti. Natūralios vagos išliko tikrai sausinimui netinkamose vietose – miškų glūdimose ar giliose griovose.

Many natural rivers and streams have been barbarically ruined and turned into canals. Natural riverbeds have survived only in areas not suitable for drainage – in forest depths or deep ravines.

Bebro įrengtose patvankose susirenka vandens paukščiai, telkiasi žuvis, varlės, įvairūs vandens bestuburiai, veši vandens augalai, o apsemtuose ir džiuštančiuose medynuose išikuria geniai.

Water birds, fish, frogs, and various water invertebrates love to gather in beaver ponds. Here water vegetation flourishes and the drying trees provide homes for woodpeckers.

Strėlialapė papliauška auga nurimusiame sietuose, pelkėjančiose upių ir ežerų pakrantėse. Vasarą pražystantys puošnūs papliauškos žiedynai vilioja juos apdulkinančius vabzdžius.

The arrowhead grows in quiet lakes and on swamping shores of rivers and lakes. In the summer, the flower bursts into beautiful bloom and attracts pollinating insects.

Nemuno salos pakrantėje pražydo skėtinio bėžio žiedynai. Iš smilčių supiltos salos labai svarbios mažosioms ir upinėms žuvėdroms. Vėliau salos apaugs krūmais, medeliais ir praras savo svarbą.

On the coast of the Nemunas Island, the flowering rush has burst into bloom. Sandy islands are very important for terns, but only until they become overgrown with shrubs and trees.

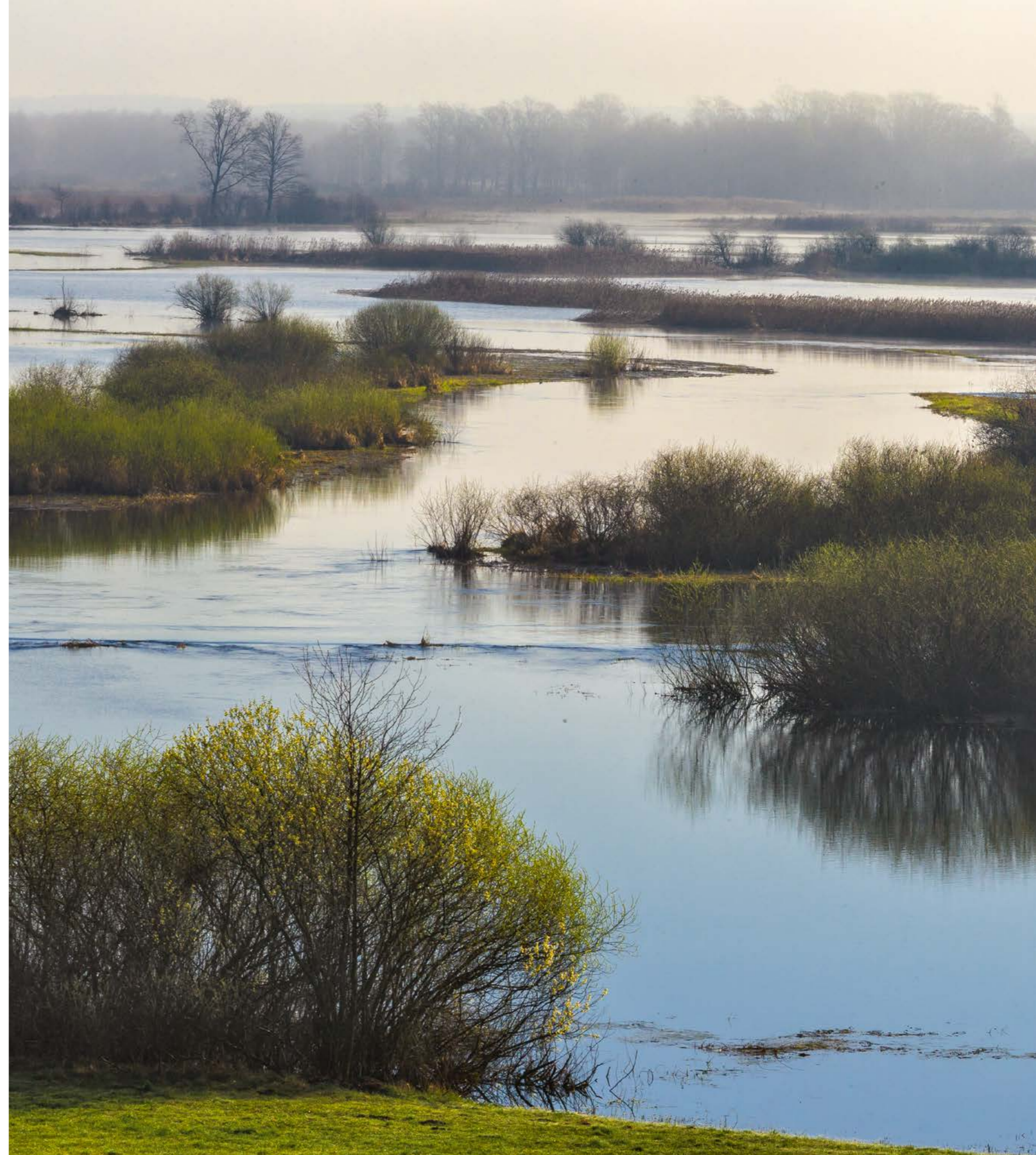

Klampusiuose ir tankiuose nendrynuose savo gūžtą slepia didysis baublys. Jį retai pamatysi skraidantį, dar rečiau išvysi vaikštinėjantį, tik duslus balsas išduos paukštį ten gyvenant.

The great bittern hides its nest among the dense reeds. It is uncommon to spot it flying, even less common to see it walking and only its silent song betrays that the bird lives there.

Lėtai plačiu slėniu kilpomis tekanti Bebra per pavasarius polaidžius nesuskumba išplukdyti vandens pertekliaus ir plačiai išsilieja. Vanduo apsemia lankas, pievas ir aplinkinius miškus.

The looping Biebrza River slowly carries its waters across the wide valley. It fails to transport all its excess meltwater and spills over flooding the surrounding meadows and forests.

Į šiaurę grįžtantys gaidukai telkiasi į didžiulius pulkus ir keliauja kartu. Kelionės metu jie trumpam apsistoja ištvinusių upių, ežerų seklumose, balose. Ten jie maitinasi, ilsisi, pešasi ir traukia toliau.

The ruff tends to travel in large flocks. While returning from their wintering grounds the birds take a short break by flooded rivers and lakes. Here they eat, rest, scuffle a little, and move on.

Gaidukas yra aršių pavasarių turnyrų dalyvis. Norėdamas išsiskirti iš kitų paukščių ir puošnumu pranokti konkurentus, patinas per tuoktuves pasidabina spalvingu apdaru.

The ruff likes fierce spring tournaments. In order to stand out from other birds during courtship season the male ruffs cover their heads with impressive colorful hats.

Polaidžio vanduo apsemia didelius sausumos plotus. Plačiose lankose atsiranda daug seklumų ir salelių, kur į puotą susirenka dideli ančių, žąsų, kirų, tikučių, gaidukų ir kitų sparnuočių būriai.

Meltwater covers large areas of land. Suddenly numerous islets form in flood plains, where large flocks of ducks, geese, seagulls, wood sandpipers, ruffs and other birds gather together.

Paukščiams patinka plačios ir lėtai srūvančios upės, lėkštos jų pakrantės ir abipus plytinčios pievos. Šimtmečiais krantuose klostytos sąnašos yra labai derlingos ir turtingos maisto išteklių.

Birds love the wide and slow-flowing rivers, their flat banks and the meadows beside them. The deposits that have accumulated on their banks over hundreds of years are very fertile and rich in food.

Upinė žuvėdra yra įprastas sparnuotis, aptinkamas prie daugelio vandens telkinių. Žuvėdros peri kolonijomis ir dažniausiai apsigyvena upių ar ežerų salose, nuklotose smėliu bei žvyru.

The common tern is a widespread bird found near many water bodies. The tern hatches in colonies and mostly settles on islands of rivers or lakes, covered by sand and gravel.

Žuvininkas žvejoti skrenda į žuvingus ežerus ir tvenkinius. Iš aukštumos nužiūrėjęs plaukiančią žuvį, jis suglaudžia sparnus ir sminga žemyn. Kartais paukštis net visas panyra vandenyje.

The osprey likes to fish in lakes and ponds. When it spots its prey, it folds its wings and darts headfirst toward the water. Sometimes the bird becomes fully immersed in water.

Sekliuose vandenyse veši vandens augmenija, todėl sparčiai kaupiasi organinės medžiagos ir spartėja pelkėdaros procesas. Ilgainiui augalai ištisiniu kilimu užkloja visą vandens paviršių.

The aquatic vegetation abounds in shallow waters. As a result, organic matter accumulates rapidly thus intensifying the swamping process. In the long run, plants cover the whole surface of the water like a carpet.

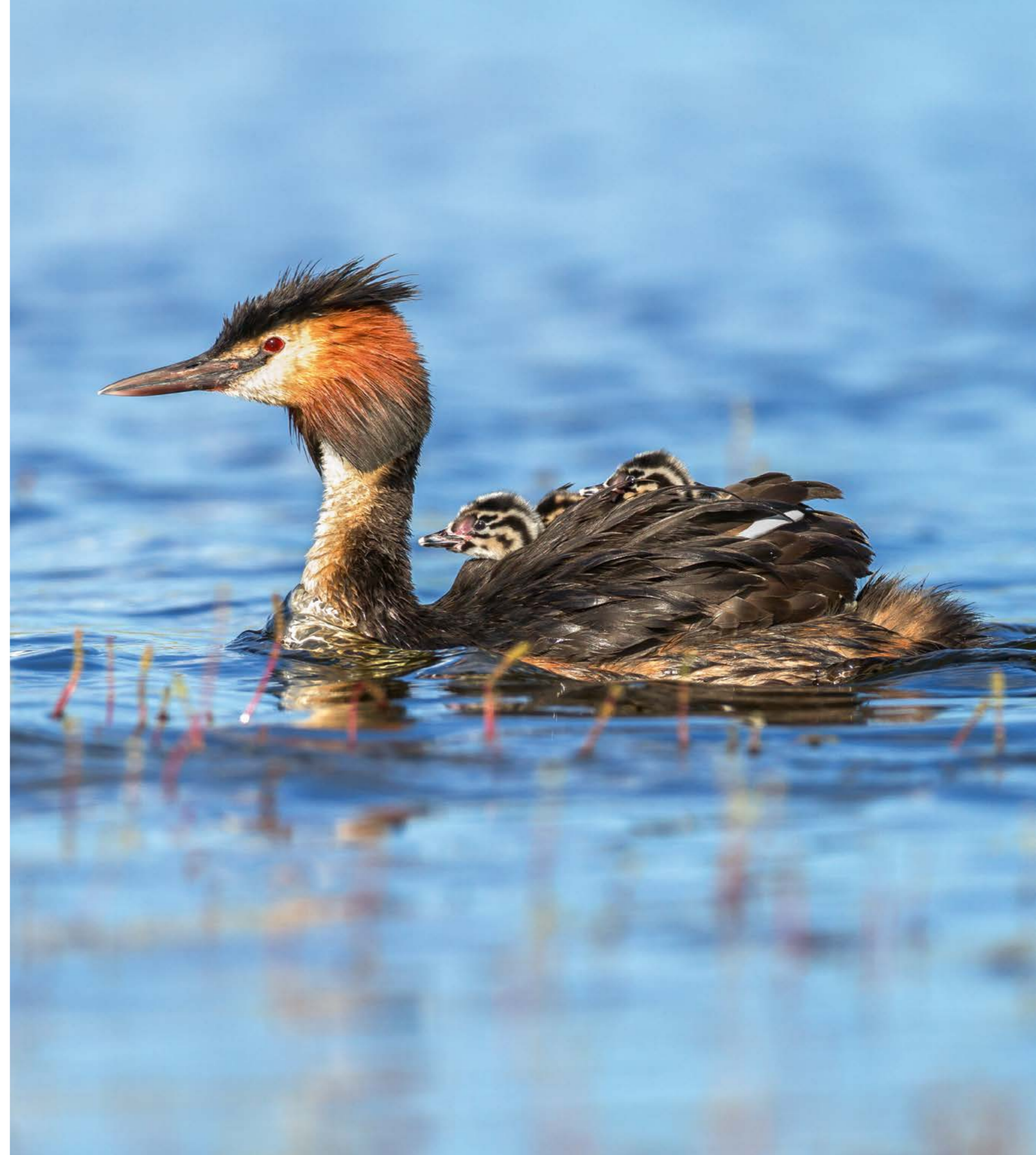

Dusios ežeras vadinamas Dzūkijos jūra, ir ne veltui. Niūrią dieną kitas krantas būna vos įžiūrimas. Per migraciją ežere apsistoja dideli ančių, žąsų, laukių, kragų ir kitų paukščių pulkai.

The Dusia Lake is called the Sea of Dzūkija for a reason. On a gloomy day, one can barely see its other shore. During migration, large flocks of ducks, geese, coots, grebes and other water birds gather in the lake.

Ausuotasis kragas yra įprastas daugelio ežerų gyventojas, tad dažnai išgirsi jo gargiantį balsą. Kragas labai rūpinasi jaunikliais, juos šildo, nešioja ir net nardo kartu, paslėpęs tarp plunksnų.

The great crested grebe is a common resident of many lakes, so you will often hear its raspy voice. The bird takes great care of its little ones: warms them, carries them and even dives with them, hiding them among its feathers.

Nendrinė vištelė yra tankių vandens sąžalynų gyventoja, pasižyminti skardžiu balsu. Didelėmis ilgapirštėmis kojomis ji gali saugiai šlepsėti per vandenyje plūduriuojančius augalus.

The common moorhen has a distinctive sonorous voice and is a common resident of the thick water vegetation. With its large long-fingered feet, it can safely walk on the plants floating on the water surface.

Europinė medvarlė Lietuvoje aptinkama tiktai pietiniame šalies pakraštyje. Ši nepaprasta varlė pasižymi čaižiu balsu, pomėgiu karstytis ir slapstyti krūmų, žemesnių medžių lapijoje.

The European tree frog is found only in the southern outskirts of Lithuania. This special frog has a hoarse voice; it likes to climb and hide among the leaves of shrubs and shorter trees.

Šakotasis šiurpis auga sekliuose vandens telkiniuose, ežerų ir upių pakrantėse. Tinkamose vietose jis gali suvežėti dideliais sąžalynais. Šio augalo sėklos išplukdomos ir išplatintos vandeniui.

The simplestem bur-reed grows in shallow water bodies and by the banks of lakes and rivers. They can form large colonies. The seeds of this plant are spread across the water.

Balinis vėžlys slapstosi dumblinuose tvenkiniuose, bebravietėse, balose ir ežerėliuose. Jis mėgsta išlipti į pakrantę, užsiropšti ant kupstų ar žolių samplovų ir pasišildyti saulės spinduliuose.

The European pond turtle hides in muddy ponds and lakes. It likes to climb out of the water, onto grass tussocks and bask in the rays of the sun.

Nuošaliose giriose dar galima surasti augmenijoje užsislėpusių ežerėlių, kurie stebina raibuliuojančiomis verdenėmis, skaidria gelme, žavi atšiauria ir laukine prigimtimi.

In woods there still are little lakes hidden among the vegetation, which amaze with their shimmery springs, clear water, and wildness.

Šaukštasnapė antis mėgsta maitintis užlietose pievose, seklumose. Ten ji plačiu snapu košia žoles ir dumblą, rankiodama vėžiagyvius, moliuskus, kitus bestuburius ir vabzdžių lervas.

The northern shoveler loves to feed in flooded meadows and sandbanks. There, it rummages in the grass and silt with its wide beak, looking for crustaceans, mollusks, insect larvae and other invertebrates.

Nurimo visą dieną ošusi bangų mūša, o sunkūs kamuoliniai debesys pasklido ir sunyko. Girgsėdamos iš laukų nakvynei parlėkė žąsys, nučiuožė vandens paviršiumi, pagageno ir nutilo.

The beating of the waves has died down and the heavy cumulus clouds have dispersed. The geese returned from the fields, glided across the water, gaggled a little and went to sleep.

Žuvintas yra merdėjantis ir vis labiau užželiantis ežeras, ilgainiui virsiantis pelke. Tačiau jis labai svarbus vandens ir pelkių paukščiams, kuriems čia tinkamos vietos perėti, maitintis ir ilsėtis.

Žuvintas is a dying lake, which will eventually turn into a bog. However, it is very important for water and wetland birds, who like to brood, eat and rest here.

Ūsuotosios zylės tinkėjimą nendrynuose gali išgirsti ir vasarą, ir žiemą. Šios zylės dažniausiai klajoja pulkeliais. Klaidžiuose sąžalynuose jos slepiasi, maitinasi ir krauna lizdelius.

The bearded reedling can be heard among the reeds in both summer and wintertime. These birds often fly in small flocks. They hide, feed and make their nests in reed thickets.

**PIEVŪ LANKOSE /
IN THE MEADOWS**

Kalbėdami apie pievas, pirmiausiai jas įsivaizduojame kaip siūruojančias įvairiaspalvių žiedų lankas ir plazdenančių, ropojančių vabzdžių kirbines. Taip ir yra, bet pievos svarbios ir varliagyviams, ropliams, tai žolėdžių gyvūnų mitybos vietos ir daugelio paukščių pamėgtos buveinės. Tarpumiškėse, miško aikštelėse, pamiškėse, laukuose, drėgnose lomose ar kalvų šlaituose pievos pabirusios nedideliais lopinėliais. Didesni jų plotai susiformuoja tikrai užliejamuose upių slėniuose ar seklių ežerų pakrantėse. Daugelis pievų yra pažeistos – įveistos gyvulininkystei pritaikytos kultūrinės augalų veislės, o natūralios augalų bendrijos sunaikintos. Natūralios, nesukultūrintos pievos yra labai jautri ir greitai pažeidžiama ekosistema. Atviros erdvės anksčiau ar vėliau apauga savaiminiais krūmais ir medeliais. Ilgainiui tokia vietovė virsta mišku ir ten įsikūrusiai pievų biologinei įvairovei sąlygos gyvuoti nebetinka. Sausas pievas galima išsaugoti tik jas nuolat tvarkant ir naudojant. Tačiau pievose intensyviai ganant galvijus, jas per metus keletą kartų šienaujant, nuskursta augmenijos įvairovė, o kartu ir visa ten įsikūrusi gyvūnija. Efektyviausia natūralių pievų išsaugojimo priemonė yra grynai gamtosaugos tikslais atliekamas vėlyvas pievų šienavimas: užaugusi žolė ir sužėlę jauni krūmai bei medeliai nušienaujami liepos mėnesį, kai daugelio rūšių augalai jau būna peržydėję ir išbarstę sėklas. Visos sausose buveinėse atsiradusios pievos yra suformuotos žmogaus veiklos – iškirtus mišką, nusausinus pelkes, apleidus dirbamą žemę. Mūsų sąlygomis pievos natūraliai susidaryti gali tik vandeniui užliejamose vietose, kur dėl vandens pertekliaus negali užaugti miškas. Daugiausia jų pavasario polaidžių semiamose upių deltose ar slėniuose. Pagrįstai gali kilti klausimas, kaip pievos susidarydavo anksčiau, kai žmogaus poveikis gamtai dar buvo mažai juntamas, kur gandydavosi nūnai jau išnykusių žolėdžių

bandos. Tuo metu pievos formuodavosi dėl nuolat pasikartojančių stichinių reiškinių – gaisrų, potvynių, uraganų, kurių metu būdavo išguldomi dideli miškų plotai. Natūralias pievų bendrijas padėdavo išsaugoti tais laikais ypač gausiai gyvenę kanopiniai žvėrys: taurai, stumbrai, tarpanai, briedžiai, elniai, stirnos. Jie nugraudavo želiančius krūmus, jaunus medelius ir neleisdavo įsigalėti miškui.

Pietų Lietuvoje didelius plotus užkloję smėlynai, o Dainavos girioje jie supustyti į ypač išraiškingas žemynines kopas. Tokių pat smėlynų rasime ir prie Bebros. Tokiose vietovėse vėjo ir vandens erodiuojamuose smėlynuose, senose gyvulių varyklose, degimvietėse, kerpšiliuose esančiose kirtavietėse, intensyviai naudojamose stovyklavietėse ar kitose pažeistose vietose galima aptikti susiformavusių smiltpievių. Tokiose pievutėse boluoja atviro smėlio plotai ir auga skurdūs augalai, prisitaikę prie vandens stygiaus. Sausas paupių ganyklas ir pamiškių smiltpieves ypač mėgsta laukinės bitės ir kamanės. Tokias plikes renkasi ir dirvoniniai kalviukai. Gaisravietėse, buvusių karinių poligonų vietose, pušynų kirtavietėse, retmėse ar aikštelėse, sausuose ir rūgščiuose smėlynuose įsigali tankūs viržynai. Šiliniai viržiai čia auga su smiltyniniais šepetukais, miltyninėmis meškauogėmis, vaistinėmis baltašaknėmis, bruknėmis ir kitais vandeniui nereikliais augalais. Tokias buveines mėgsta ne tik bitiniai plėviasparniai, bet ir vikrieji driežai, gluodenai. Šiose buveinėse gali aptikti ir slappingą lygiažvynį žaltį. Tai mėgstamiausios tetervinių pavasariinių turnyrų vietos. Žemyninėse kopose, upių šlaituose, nederlingose augimvietėse aptinkamos karbonatinių smėlynų pievos su paprastosiomis gvaizdėmis, šiliniaus gvaizdikais, smiltyniniais šlamučiais. Dažniausia šios vietovės yra atokaitose ir dieną smarkiai deginamos saulės. Sausuose, atviruose

ir šiltuose kalvų šlaituose, pamiškėse, upių terasose plyti stepinės pievos. Tokioms pievoms būdingi karbonatiniai dirvožemiai. Jos išsiskiria įvairių rūšių augalų, ypač gegužraibių, gausa. Šioms pievoms priskiriamos tokios orchidinės retenybės kaip šalmuotoji ir smulkiažiedė gegužraibės. Stepinėse pievose gausias bendrijas suformuoja lieknosios plukės, paprastieji raudonėliai, auga borbošo gvazdikai, raudonžiedžiai snapučiai, pievinės šilagėlės ir daugelis kitų. Be augalų, stepinės pievos pasižymi didele vabzdžių įvairove.

Upių slėniuose, ežerų pakrantėse, derlingose lomose formuojasi kitokio pobūdžio pievos. Maisto medžiagų, ypač azoto, turtinguose drėgnuose paupiuose ir pamiškėse telkiasi aukštieji žolynai, kuriems būdingi paprastųjų garšvų, kanapinių kemerų, paprastųjų raudoklių, gelsvalapių usnių, upinių žilių sąžalynai. Upių slėniuose formuojasi užliejamos pievos. Tokios pievos ties Bebra driekiasi tūkstančius hektarų. Per potvynius šiose pievose nusėda daug maistinių medžiagų, ypač azotinių, todėl jos yra labai produktyvios. Gali susiformuoti tankūs pelkinių vingiorykščių ir paprastųjų šilingių, siauralapių lendrūnų sąžalynai, gausiai želia lieknosios ir šeriotosios viksvos. Tokias vandens semiamas pievas pamėgusios visame pasaulyje nykstančios meldinės nendrinukės, o sausesnėse vietose kuriasi irgi nykstančios griežlės. Upių terasose, jų šlaituose, paežerėse, daubose galima aptikti vidutinio drėgnumo pievų su paprastųjų gyvatžolių, pievinių katilėlių, pievinių snapučių, šilkaziedžių gaisrenų žolynais. Šios pievos pasižymi didele augalų rūšių įvairove. Tai griežlių ir putpelių pamėgtos buveinės. Derlingų ir drėgnų lapuočių miškų pakraščiuose nedideliais ploteliais pasklidusios miškapievės. Jos susidarė šienaujant pamiškes, miško aikšteles. Joms būdingi užpelkėjančių pievų, žemapelkių ir pamiškių ar lapuočių miškų augalai,

tarp jų pelkinės usnys, aukštosios gegūnės, vaistinės notros, paprastosios juodgalvės.

Pievų pobūdis priklauso nuo daugelio įvairiausių veiksnių – dirvos derlingumo ir jos savybių, drėgmės režimo, apšvietimo, ploto, vietos, žmogaus ūkininkavimo sąlygų ir dar daugelio kitų. Šiame leidinyje paminėtos tikrai tos pievos, kurios būdingesnės ir vertingesnės biologinės įvairovės išsaugojimo prasme. Šiluose išlikusios pievos labai svarbios pietinio paplitimo augalų ir vabzdžių rūšių išsaugojimui. Deja, mažėjant gyventojų skaičiui ir nykstant smulkiam ūkiui tokių buveinių lieka vis mažiau. Didesni natūralių pievų plotai išsaugoti tikrai užliejamuose Katros ir Bebros slėniuose bei Žuvinto pakraščiuose. Šios vietovės neužauga krūmais ir medžiais tik dėl nuolatinio tokių pievų šienavimo, vykdomo gamtosauginiais tikslais.

We tend to imagine meadows as swelling fields full of flowers of all colors and shapes and crowds of crawling, flying or fluttering insects. Besides being all this, meadows are also important habitats for amphibians, reptiles, a preferred feeding place for many herbivorous animals, and a home for many birds. Larger and smaller meadows grow in glades, at forest outskirts, in fields, wet hollows or on slopes of hills. The larger ones form only in flood plains or on the shores of shallow lakes. Many meadows have been damaged by the invasion of plant cultures especially adapted for livestock, and the destruction of natural plant communities. Natural, uncultivated meadows are very sensitive and vulnerable ecosystems. Sooner or later, the open spaces become overgrown with bushes and trees. In the end, they turn into a forest and become unsuitable for the meadow's biodiversity. Dry meadows can be saved only if they are continuously tended and used. However, if they are intensively used for cattle grazing and mowed several times a year, the variety of flora and fauna grows very poor. Most effectively meadows can be preserved if they are mowed late in the summer purely for conservation purposes. The grass and young shrubs and trees are cut in July when many species of plants are already overgrown and spreading seeds. The meadows in dry habitats are formed by human activity – the felling of the forest, drainage of the bogs, and the abandonment of the cultivated land. In Lithuania, meadows can only naturally form in places where they are flooded by water, where it is too wet for forests to grow. Most of them are in the river deltas and valleys flooded by thaw water in spring. You may ask how grasslands formed before, when the human impact on nature was still felt very little, where herds of now extinct herbivores were grazing. At that time, meadows formed due to the regularly recurring

natural phenomena – fires, floods, hurricanes, that would destroy large forest areas. Ungulate animals, such as aurochs, tarpans, elks, deer, and roes, helped preserve natural meadow habitats. They would gnaw on shrubs and young trees and prevented the forest from taking over.

In southern Lithuania, large areas are covered by sand, while in the Dainava forest there are many continental sand dunes. We can find similar sands by the Biebrza river. In sandy areas eroded by winds and water, former pastures, fire sites, pine forests, intensively used campsites and other vulnerable places, we can find sand grasslands with open sandy areas, and plants adapted to growing in territories where water is sparse. Dry pastures stretching along the rivers and the grasslands at the outskirts of the forests are especially liked by wild bees and bumblebees. The tawny pipit is also very fond of such barren fields. Heathers take over former sites of forest fires and military testing areas, clearings in woods, dry and acidic sands. Here they grow along gray hair-grass, bearberries, scented Solomon's seal, lingonberries and other plants that prefer a dry environment. In these habitats one can also run into the secretive, smooth snake. This is where the black grouse hold their spring tournaments. The thrift, maiden pink, and immortelle feel good in carbon sand fields found in continental dunes and on river slopes as well as in other infertile areas, usually located in the very heat of the sun. Steppe meadows are found on dry, open and warm hill slopes, in forest outskirts, and on river terraces. Such meadows are characterized by carbon-rich soils. They are distinguished by the abundance of various species of plants, especially the orchis, including such rarities as the military orchid and the burnt-tip orchid. In steppe meadows there are large communities of snowdrop anemones, oregano, dianthus, bloody

geraniums, small pasque flowers and many others. In addition to plants, steppe meadows are characterized by a great variety of insects.

Different kinds of meadows are formed in riverside valleys, by the lakes, and in fertile hollows. Areas by the woods and rivers that are rich in nutrients, in particular nitrogen, are appealing to the ground elder, hemp-agrimony, purple loosestrife, cabbage thistle and broad-leaved ragwort. Floodplains form in river valleys. By the Biebrza river, they stretch for thousands of hectares. During floods, the meadows become enriched by nutrients, especially nitrogen, and are very fertile, so they tend to be densely overgrown by such plants as the meadowsweet, the garden loosestrife, reed grass, the acute sedge and fibrous tussock-sedge. Such flood plains are favored by the aquatic warbler, while the corncrake, another globally endangered species, prefers drier places. In the riverside terraces, on their slopes, by the lakes, in hollows, there are medium-humidity meadows with such plant species as the European bistort, the spreading bellflower, meadow geranium, and the Ragged-Robin. These meadows are characterized by a great variety of plant species. They are favorite habitats of the corncrake and the quail. On the edges of fertile and humid deciduous forests, small forest meadows are scattered here and there. They were created by mowing the fields at the outskirts of the forest and in woods. They are characterized by vegetation typical of water-meadows, low-lying marshes or deciduous forests, including the cirsiium, common spotted orchid, purple betony and common self-heal.

The nature of meadows depends on many different factors – soil fertility and its characteristics, moisture regime, lighting, size, locality, agriculture, etc.

This publication only mentions meadows that are more specific and valuable in terms of biodiversity preservation. The surviving pine forest meadows are very important for the distribution and preservation of plant and insect species characteristic to southern Lithuania. Unfortunately, due to the decrease in population and the decline of small-scale farming, the number of such habitats is also shrinking. The larger natural meadow areas are preserved only in the riverside valleys of the Katra and Biebrza, as well as at the edges of Lake Žuvintas. These areas do not become overgrown with shrubs and trees only thanks to continuous mowing carried out pursuing environmental objectives.

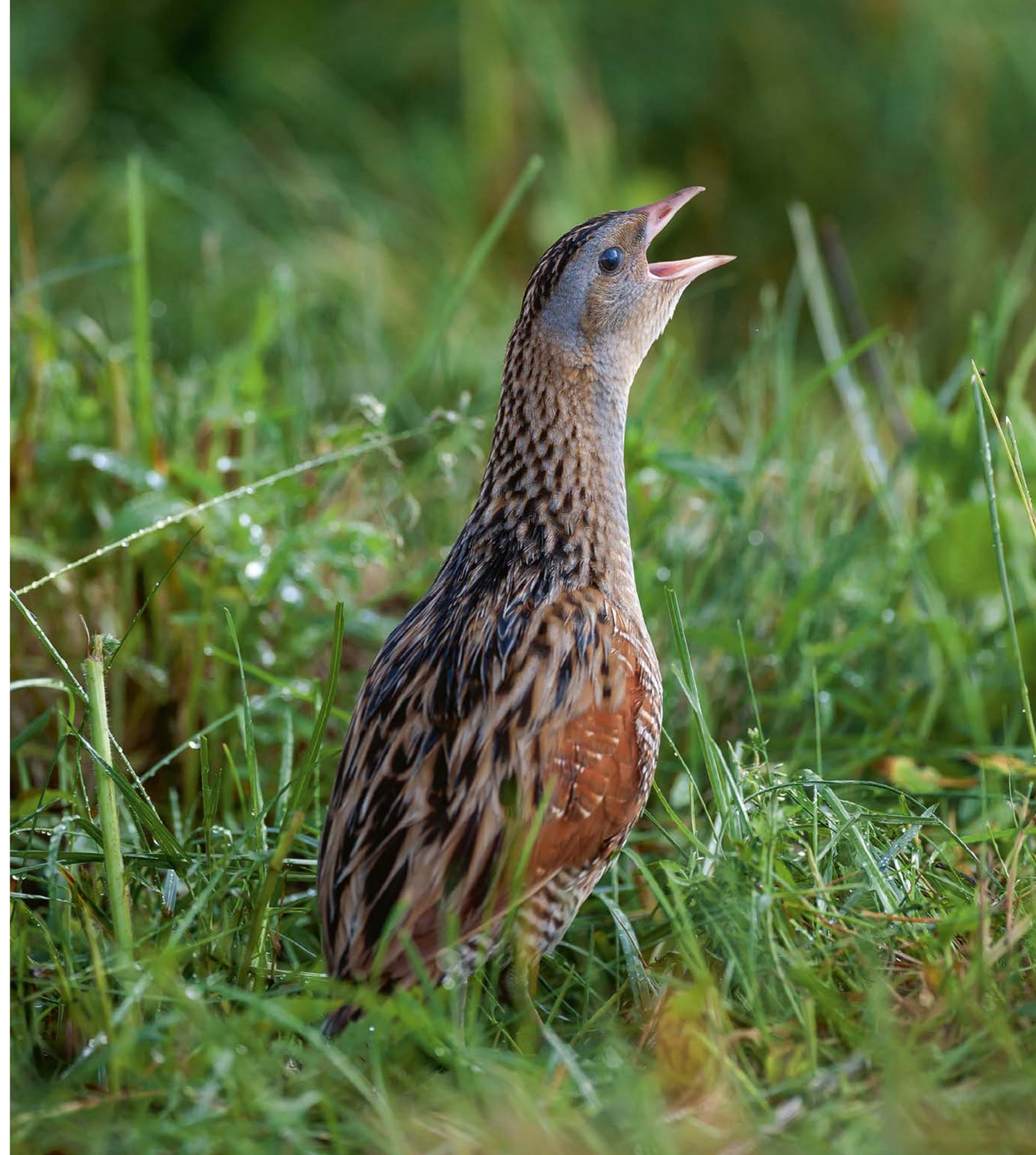

Miškingose vietovėse ypač svarbios laukymės, aikštelės, natūralios pievos, kur tinkamos sąlygos gyvuoti atviras buveines pamėgusiems augalams, vabzdžiams, paukščiams ir kitiems gyvūnams.

Clearings and natural meadows are particularly important parts of the forest, as they provide suitable conditions for plants, insects, birds and other animals that like open habitats.

Griežlė yra visuotinai nykstantis paukštis. Laimė, mūsų krašte ji yra gausiai paplitusi ir aptinkama tiek natūraliose, tiek ir kultūrinėse pievose. Griežlė vengia krūmais ir medžiais užaugančių vietų.

The corn crane is a globally endangered bird. Fortunately, in Lithuania the bird is common and can be found both in natural and arable fields. The corn crane avoids places that tend to overgrow with shrubs and trees.

Natūralios pievos yra daugelio retų rūšių augalų buveinės. Vienas iš jų – mėlynasis palemonas, augantis dažniausiai nedidelėmis grupėmis drėgnuose ir durpinguose dirvožemiuose.

Natural meadows are the habitats of many rare plant species. The Jacob's ladder is one of them. It grows mostly in small groups in wet and peaty soils.

Natūralios pievos yra pažeidžiamos, nestabilios buveinės. Intensyviai naudojamose pievose bemat sumenksta augmenijos rūšių įvairovė, o nenaudojami plotai apauga krūmais ir medžiais.

Natural meadows are vulnerable, unstable habitats. Intensively used meadows lose their diversity of vegetation, while the unused areas become overgrown with shrubs and trees.

Užmirkusioje paežerės ar paupio pievoje apsigyvenus griciukui, dangaus skliaute akį trauks strimgalviški šių paukščių tuoktuvių skrydžiai, o aplinkui skardės netylanti giesmė „griciau, griciau...“

When the black-tailed godwit settles down in meadows bordering a lake or a river, the eye will catch its impressive courtship flights and the ear – its loud screams.

Stulgys yra visuotinai nykstantis šlapių pievų gyventojas. Įspūdingi šių paukščių turnyrai vyksta sutemose, o tuoktuvėms įsismarkavus paukščių peštynės ir tarškančios giesmės neslopsta ir saulei patekėjus.

The great snipe is a globally threatened species. The bird dwells in humid meadows. At night the great snipe hold spectacular tournaments. At the height of their courtship rituals, the bird scuffling and clatter continue until well after dawn.

Gan tylią stulgio tuoktuvių giesmę lydi tam tikras judesių ritualas. Iš pradžių paukštis susigūžęs tarškia, vėliau staigiai plasteli sparnais ir išskleidžia uodegą, o pabaigoje sustingsta ištempęs kaklą.

The rather silent song of the great snipe is accompanied by a certain movement ritual. The bird raises its head, then sharply unfolds its wings, spreads its tail, stretches its neck, and freezes.

Pievinė lingė kuriasi klampiose pelkėse, užpelkėjusiose ežerų ir upių pakrantėse. Kartais ji apsigyvena apleistuose laukuose. Tinkamose vietose šalia viena kitos gali perėti kelios poros.

The Montagu's harrier prefers to live in swamps or marshy banks of rivers and lakes. Sometimes it dwells in abandoned fields. In some places as many as several pairs can have nests close to each other.

Dauguma užliejamų, derlingų paežerių, paupių ir užpelkėjusių pievų buvo numelioruota. Natūralūs ir nepažeisti viksvynai išliko mažai kur, o tai meldinių nendrinukių gyvenamos vietos.

Most of the floodplains, fertile lakesides, riverbanks and marshy meadows have been drained. The natural and undamaged sedge fields have survived in a small number of places, and they are the habitat of the aquatic warbler.

Meldinė nendrinukė yra visame pasaulyje sparčiai nykstanti rūšis. Biebrzos nacionaliniame parke šių paukščių vis dar gausu užpelkėjusiuose viksvynuose, o Žuvinto rezervate išlikusios vos kelios jų poros.

The aquatic warbler is an endangered species. In Biebrza National Park, these birds still abound in swampy sedge fields, and only a few pairs live in the Žuvintas Reserve.

Raudongalvė sniegena yra meldinės nendrinukės kaimynė, kurią aptiksi krūmais užaugančiose pievose. Baigiantis gegužei jau galima išgirsti trumpą, nuolat pasikartojančią sniegenos giesmę.

The common rosefinch is a neighbor of the aquatic warbler, and can be encountered in meadows that tend to overgrow with shrubs. At the end of May one can already hear the short and repetitive song of the rosefinch.

Meldinės nendrinukės giesmę dažniau išgirsi pavakario rimtyje, kone ištisą vasarą. Šie paukščiai nesudaro porų, todėl patinui nereikia rūpintis lizdo krovimu ir jauniklių auginimu.

The song of the aquatic warbler can be heard in the afternoon almost all summer. These birds do not form pairs, so the male does not need to worry about nest making and caring for the young.

Pavasari tetervinus gali dažnai išvysti pamiškių pievose, kur jie renkasi į tuoktuvių turnyrus. Pasibaigus rytmečio kovoms, jie čia dar kurį laiką pasilieka karklų ir beržų lapų paskabyti.

In the spring, the black grouse can often be spotted in the meadows bordering with forests where they gather for their courtship tournaments. Once the fights are over, they linger for a while to nibble on willow and birch leaves.

Žaliasis paslėptagalvis vasarą aptinkamas pievose ant įvairių gėlių žiedų. Tai lapgraužių šeimos vabalas, išsiskiriantis žaižaruojančiu šarvuotu apdaru. Vabalai ir lervos minta augalų lapais.

*In the summer the beetle species *Cryptocephalus sericeus* can be found in meadows on a variety of flowers. This beetle belongs to the family of leaf beetles and sports a shimmering armor. Beetles and larvae feed on leaves.*

Geltonasis žiedvoris pasižymi gebėjimu keisti spalvą, vadinamąja mimikrija, nes jo patelė ant geltono žiedo būna geltona, o ant balto balta. Tai padeda medžioti žiedus lankančias bites ir vapsvas.

The goldenrod crab spider is characterized by the ability to change its color, because its female looks yellow on a yellow flower and white on a white one. This helps to hunt bees and wasps.

Spalvingi juodosios tūbės žiedynai vilioja vabzdžius. Jos žiedai neturi nektaro, bet kuokelių plaukelių sultyse yra cukraus ir kitų maisto medžiagų, kurios masina vabzdžius, apdulkinančius žiedus.

The bright flowers of the black mullein attract insects. Its blooms do not have nectar, but the juice of its stamens contains sugar and other nutrients that attract pollinating insects.

Čiobrelinis auksinukas aptinkamas sausose, gerai saulės išildomose pamiškių ir tarpumiškių pievutėse. Jis mėgsta lankyti smėlio kalvų šlaituose sužėlusius čiobrelių sąžalynus.

The purple-shot copper is found in dry and warm meadows on forest outskirts. It is especially fond of thyme growing on the sandy hill slopes.

Šakotasis šiaudenis mėgsta kalkingus dirvožemius, atvirus, gerai saulės apšviestus šlaitus ar šiek tiek pavėsingas pamiškes. Jis žydi palaipsniui, nuo žiedyno apačios, todėl žydėjimas ilgai užtrunka.

The St. Bernard's lily is fond of calcareous soils, open, well-sun-lit slopes and shadowy wood outskirts. It blooms gradually, starting from the bottom of the inflorescence, so the blooming period is quite long.

Gegužės mėnesį Skroblaus slėnis pasidabina lieknųjų plukių žiedynais. Jos pažymi kadaise teliūškavusio senovinio ežero pakrantės liniją su slūgsančiomis derlingomis kalkių nuogulomis.

In May, the valley of the Skroblus River becomes adorned with flowers of the snowdrop anemone. They mark the outline of the ancient lakeshore with fertile lime deposits.

Žaliaakiai melsviai dažnesni sausose smėlio pievose, viržynuose. Tačiau šis patinukų pulkelis susispietė prie ežerėlio pakraštyje augančios pelkinės sidabražolės žiedyno.

The northern blue are more common in dry sandy meadows, and in heaths. However, this flock of male butterflies has gathered by the flower of the marsh cinquefoil, growing along the edge of the lake.

Melsvasis gencijonas auga sausose ganomose ir šienaujamosiose pievose, kalvų šlaituose. Nustojus ūkininkauti, tokios vietovės užauga krūmais bei medžiais, aukštomis žolėmis, ir gencijonas nunyksta.

The star gentian grows in dry pastures and on slopes of hills. When the farming stops, such areas become overgrown with shrubs, trees, high grass thus creating unfavorable conditions for the gentian.

Derlingose, azoto prisotintose ir atvirose vietovėse siauralapis gaurometis gali suformuoti didelius sąžalynus. Gausiai žydintys gauromečiai vilioja įvairius vabzdžius, nes jų žiedai išskiria daug nektaro.

In fertile and open areas, rich in nitrogen, the fireweed can form large colonies. Copiously blooming fireweed attracts a variety of insects, as its flowers are full of nectar.

Plačialapė gegūnė pražysta anksčiau už visas kitas gegūnes. Kresnas augalas paplitęs šienaujamosiose pievose, smėlynais tekančių upių salpose, tačiau dėl buveinių užaugimo nyksta.

The spotted orchid is common in pastures and floodplains. The plant begins to bloom earlier than all other orchids. Its population is declining due to the overgrowth of its habitats.

Birželio mėnesį drėgnos puveningos pievos nusidažo rausvai violetine spalva – pražysta šilkažiedės gaisrenos. Tačiau jos žydi trumpai, todėl bitės, drugiai, žiedmusės ir kiti vabzdžiai turi paskubėti.

In June, the ragged robbin bursts into bloom and the wet meadows turn purple. However, their blooming period is short, so bees, butterflies, flower flies and other insects need to hurry.

Admirolas atkeliauja iš Pietų Europos ir Afrikos. Kiaušinėlius jis deda ir vikšrai vystosi ant dilgėlių lapų. Vasarai baigiantis jų pagausėja, nes į mūsų kraštą atskrenda migrantai iš šiauriau esančių šalių.

The red admiral comes from southern Europe and Africa. It lays its eggs on nettle leaves. At the end of summer, the butterfly suddenly increases in number, as the local population is supplemented by migrants from our northern neighbors.

Pempė yra būdinga šlapių pievų, laukų, užmirkusių daubų ir pelkių gyventoja. Tačiau šiuo metu ji sparčiai nyksta. Pempė minta įvairiais bestuburiais – moliuskais, apsiuvomis, ypač dažnai sliekais.

The lapwing is a typical inhabitant of wet meadows, fields, hollows and swamps. At the moment it is a near-threatened species. The lapwing feeds on various invertebrates – mollusks, caddisflies, and earthworms.

Plačios Bėbros užliejamos lankos pilnos varlių, žiogų, skėčių, moliuskų, pelėnų ir kitokio gėrio. Iš visos apylinkės baltieji gandrai renkasi čia puotauti ir neretai užsibūna visą dieną.

The wide floodplains of the Biebrza River are full of frogs, grasshoppers, mollusks, voles and other good things, so white storks gather here and often spend the whole day feasting.

Geltonoji kielė yra neatskiriama plačių lankų, pievų, krūmais apaugusių laukų dalis. Ten ji ciekisi nutūpusi ant aukštesnių žolynų, krūmų ar kuolų, plazdena ore ar bėgioja tankiuose žolynuose.

The western yellow wagtail is inseparable from flood-meadows and bush-covered fields. There it cheeps, flutters, and runs on the thick grass.

Paprastasis vapsvavoris apdaro spalvomis panašus į vapsvą ar širšę, todėl nedaugelis ryžtasi jį užpulti. Voras drąsiai ir atvirai įsikuria nunerto tinklo viduryje, kur lūkuriuoja aukos.

The wasp-spider looks similar to a wasp, so few decide to hunt it. The spider settles in the middle of its web and waits for the victim.

Derlingose, per potvynius vandens semiamose pievose ilgainiui įsigali geltonieji vilkdalgiai. Augalų lapus dengia vaškinė apnaša, kuri apsaugo juos nuo sausros nuslūgus vandeniui.

The yellow iris quickly spreads in fertile floodplains. The plant's leaves have a waxy coating, which protects them from drought when the levels of water go down.

TURINYS / CONTENT

Pratarmė / Foreword	3
Miškų paunksmėse / In the Shade of Forests	7
Pelkynų tyruose / In the Wilderness of Swamps	79
Vandenių vilnyse / Among the Waves	133
Pievų lankose / In the Meadows	169

ISBN 978-9986-963-40-0

Dailininkė / Designer Justė Brukštutė

Išleido / Publisher UAB „Gamtos pasaulis“

El. p. / E-mail vytas@gamtospasaulis.lt

Tel. / Phone +370 686 09 494

Spaudė / Printed by „Standartų spaustuvė“

© Gamtos pasaulis

© Lietuvos ornitologų draugija

© Eugenijus Drobėlis

© Vytautas Knyva

LIETUVOS ORNITOLOGŲ DRAUGIJA (LOD)

Lietuvos ornitologų draugija (LOD) yra nevyriausybinė narių organizacija, vienijanti gamtos apsaugai neabejingus Lietuvos žmones, kurie globoja ir stebi paukščius bei jų aplinką, rūpinasi jos išsaugojimu ir visuomenės ekologiniu švietimu, o taip pat pilietiškai dalyvauja formuojant aplinkos ir biologinės įvairovės apsaugos politiką. Nuo 1994 metų LOD mūsų šalyje atstovauja tarptautinę gamtosauginę organizaciją „Birdlife International“, kuri vienija daugiau nei 100 pasaulio šalių partnerius, besirūpinančius paukščių ir jų gyvenamosios aplinkos apsauga.

Mes tikime, kad bendromis mūsų pastangomis, žiniomis ir patirtimi, pasieksime, jog paukščių ir visos mus supančios gyvosios gamtos apsauga bus efektyvesnė, o jos būklė gerės.

Mes dirbame paukščiams ir žmonėms!

LITHUANIAN ORNITHOLOGICAL SOCIETY (LOD)

Lithuanian Ornithological Society seeks to conserve all bird species in Lithuania by protecting their habitats and, through this, to work for the world's biological diversity and the sustainability of human use of natural resources including climate change issue. Society works with more than 500 members, including politicians, scientists, students, birdwatchers and general public, while organizing public awareness campaigns, dealing with related legislation endorsement and implementation issues.

The Lithuanian Ornithological Society is the largest NGO in Lithuania, dealing with nature conservation. It has a unique position in promoting the results of reserve management to the Government and general public in Lithuania. From 1994 society is affiliate member of the largest green-route non-governmental organization – Birdlife International.

More information on www.birdlife.lt

